

Answering
tomorrow's
challenges
today

Evaluatieonderzoek Wet op de vaste boekenprijs

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap;
Directie Media en Creatieve Industrie

Rotterdam, mei 2025

Evaluatieonderzoek Wet op de vaste boekenprijs

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap;
Directie Media en Creatieve Industrie

Rotterdam, mei 2025

Rogier Eldering
Elvira Meurs
Renée Rijntjes
Hsiung Bruins

In samenwerking met Paul Rutten (Paul Rutten Onderzoek)

Inhoudsopgave

Managementsamenvatting	4
1 Inleiding	7
1.1 Aanleiding en doelstelling	7
1.2 Doel van het onderzoek en vraagstelling	7
1.3 Aanpak in vogelvlucht	8
1.4 Hardheid van de conclusies	9
1.5 Leeswijzer	11
2 Het beleidskader	12
2.1 Wat is de Wet op de vaste boekenprijs?	12
2.2 Wat is het doel van de Wvbp?	12
2.3 Afbakening: Wat valt er onder Wvbp en wat niet?	13
3 Pluriformiteit van titels	14
3.1 Ontwikkelingen in pluriformiteit 2013-2018	16
3.2 Ontwikkelingen in pluriformiteit 2019-2023	16
3.3 Verband tussen Wvbp en een pluriform aanbod	24
4 Fijnmazig netwerk van boekhandels	25
4.1 Ontwikkeling van fijnmazig netwerk van boekhandels 2013-2018	26
4.2 Ontwikkeling van fijnmazig netwerk van boekhandels 2019-2023	26
4.3 Betekenis van Wvbp voor boekhandels in de regio	29
5 Grondslag van de Wvbp	30
5.1 COVID-19: Lockdowns en hun invloed op de Nederlandse boekenmarkt	31
5.2 Digitalisering	32
5.3 Groei anderstalig aanbod	33
6 Boekreizen	35
7 Conclusies	40
Bijlage A: NUR-codes Literair-cultureel	41
Bijlage B: Geïnterviewden organisaties en personen	46
Bijlage C: Aanwezigen duidingssessie	47
Bijlage D: Samenstelling begeleidingscommissie	48
Bijlage E: Experts	49

Managementsamenvatting

Aanleiding en vraagstelling

Sinds 2005 is de Wet op de vaste boekenprijs (Wvbp) van kracht. De Wvbp wordt iedere vier jaar geëvalueerd om te onderzoeken of de wet de beoogde doelstellingen behaalt. Voor u ligt de rapportage over de periode 2019-2023.

De beoogde doelstellingen van de Wvbp vanuit de wet zijn:

1. **Pluriformiteit:** De wet heeft als doel om ervoor te zorgen dat er in Nederland een breed en divers aanbod van papieren boeken in het Nederlands en Fries beschikbaar blijft.
2. **Fijnmazig netwerk van fysieke boekhandels:** dit pluriforme aanbod van papieren boeken is en blijft binnen een geografisch verspreid netwerk van fysieke boekhandels beschikbaar.

De volgende vragen staan hierbij centraal in het onderzoek:

- 1 Wat is de doeltreffendheid van de Wvbp?
- 2a Wat zijn de (kwantitatieve) ontwikkelingen in de pluriformiteit van het titelaanbod en in de brede beschikbaarheid van het boek?
- 2b Hoe zijn deze ontwikkelingen te verklaren?
- 2c In hoeverre is het mogelijk het verband tussen de Wvbp en een pluriform aanbod aan boeken aan te tonen?
- 2d Als het lastig is dit verband causaal aan te tonen, wat moet er dan gebeuren om dit verband wel inzichtelijk te maken?
- 3a Wat zijn bijkomende effecten en ontwikkelingen van de Wvbp in de praktijk?
- 3b Welke gevolgen heeft digitalisering voor de Wvbp?
- 3c Welke betekenis heeft de Wvbp voor boekhandels in de regio?
- 3d Welke gevolgen heeft de groei in het Engelstalig aanbod op de pluriformiteit van het Nederlandstalige aanbod en een fijnmazig netwerk van boekhandels?

Onderzoeksmethode

Voor het onderzoek is gebruik gemaakt van diverse onderzoeksmethoden, te weten: literatuurstudie, kwantitatieve analyse en interviews. Deze combinatie van onderzoeksmethoden maakt triangulatie mogelijk, waarbij de doeltreffendheid van de wet zeer waarschijnlijk aangetoond kan worden. Met triangulatie wordt bedoeld dat de verschillende dataverzamelmethode gecombineerd worden om zo robuust en betrouwbaar mogelijke conclusies te trekken. De resultaten van het onderzoek zijn besproken in een duidingssessie met een groep spelers in en kenners van het boekenveld. Het onderzoek is begeleid door een begeleidingscommissie.

Nieuw in deze evaluatie van de Wvbp zijn de boekreizen. Zij illustreren de wijze waarop actoren binnen het boekenveld keuzes maken in de praktijk en waar de Wvbp invloed op heeft.

Belangrijkste uitkomsten

Op basis van uitkomsten van onze analyses kan worden gesteld dat de Wvbp doeltreffend is in het behouden van een pluriform aanbod en het zorgen voor een fijnmazig netwerk van fysieke boekhandels. Hieronder wordt nader ingegaan op de uitkomsten van het onderzoek.

Pluriformiteit

Pluriformiteit houdt in dat er een breed en divers aanbod aan boektitels in Nederland beschikbaar is. Om dit te onderzoeken zijn de gegevens van CB (unieke ingekochte titels door boekhandels) en KVB/GfK (aantal unieke verkochte titels door boekhandels) gecombineerd.

De pluriformiteit bij de verkoopkanalen van boeken is op twee manieren onderzocht. Allereerst door te kijken naar het aantal unieke titels dat door boekhandels is ingekocht bij CB.¹ Hierin zien we dat over de hele onderzoeksperiode het aantal unieke ingekochte titels bij boekhandels is gestegen.

Daarnaast is het aantal unieke verkochte titels op basis van data van KVB Boekwerk/GfK geanalyseerd. Over het algemeen is de pluriformiteit van het aantal unieke verkochte Nederlandstalige, Friestalige en literair-culturele titels stabiel gebleven in de onderzoeksperiode. Het aantal unieke titels bladmuziek- en literaire essays is gedaald. Experts duiden dit als de voortzetting van een eerder ingezette en langjarige trend.

De ontwikkeling in unieke verkochte titels verschilt licht per type verkoopkanaal. In de evaluatieperiode zijn entertainment specialisten minder unieke titels gaan verkopen, terwijl warenhuizen en supermarkten meer unieke titels zijn gaan verkopen.² Ook is de pluriformiteit van online- en offline verkoopkanalen dichter naar elkaar toe gegroeid. Dit past in een brede trend, waarin het marktaandeel van verkopen via webshops groeit. COVID-19 heeft dit effect (tijdelijk) versterkt.

Concluderend zien we dat de pluriformiteit van titels voor het hele boekenveld in de periode 2019-2023 stabiel is gebleven. De Wvbp zorgt nog steeds voor een pluriform aanbod van titels door het bevorderen van kruissubsidie bij uitgevers.

Fijnmazig netwerk van boekhandels

Ondanks de lichte afname van het aantal boekhandels in 2019-2023, is het totaal aantal boekverkooppunten iets gestegen. Nederland kent hiermee nog steeds een geografisch verspreid en fijnmazig netwerk van boekverkooppunten.³

Voor boekhandels draagt de Wvbp op drie manieren bij. Ten eerste beschermt het de boekhandel tegen concurrentie van grote ketens en webshops. Ten tweede profiteren fysieke boekhandels van een pluriform aanbod van boeken, waarvan gesteld kan worden dat deze gestimuleerd wordt door de wet. Ten derde verzekert de vaste boekenprijs een vaste marge op de verkoop van boeken waarmee het een financiële dekking biedt voor titels waarvan de verwachte afzet zeer beperkt is.

¹ De resultaten zijn niet één-op-één te vergelijken met spreiding van boekhandels in de voorgaande evaluatie. In 2020 zijn verschillende methodologische aanpassingen doorgevoerd in de dataset van CB.

² Entertainment specialisten zijn winkel die primair andere producten verkopen, zoals speelgoed. Secundair verkopen ze boeken.

³ Onder boekverkooppunten verstaan we boekhandels, ketens en overige verkooppunten met boeken in het assortiment.

Concluderend kunnen we stellen dat de Wvbp bijdraagt aan een geografisch verspreid en fijnmazig netwerk van boekhandels.

Context en grondslag van de Wvbp

Tijdens de evaluatieperiode hebben verschillende factoren een impact gehad op de boekenmarkt en op de grondslag van de Wvbp. Deze worden hieronder kort behandeld:

- **COVID-19:** Tijdens de coronaperiode van 2020 tot en met 2022 werden boekhandels op verschillende momenten gedwongen fysiek te sluiten. De focus van de consument en de boekhandel verschoof van fysiek naar online verkoop (e-commerce) en het organiseren van bezorgen van bestellingen aan huis. Dit resulteerde in een aanzienlijke toename van het aandeel online verkopen van alle boekverkopten. Grootschalige faillissementen van boekhandels zijn uitgebleven. In de interviews worden daarvoor verschillende redenen aangevoerd. Ten eerste de loyaliteit van vaste klanten, ten tweede de doorontwikkeling van websites van fysieke boekhandels waarmee het verlies van verkopen in de fysieke winkel gedempt werd en ten derde de introductie van bezorgen aan huis. Daarnaast blijkt uit onderzoek van KVB Boekwerk dat er tijdens én na de coronaperiode meer werd gelezen dan daarvoor.
- **Digitalisering:** Digitalisering in het boekenvak kan op twee trends duiden. Ten eerste die van digitale varianten van boeken, zoals e-books, luisterboeken en abonnementsdiensten. Het marktaandeel van Nederlandstalige e-books binnen de totale Nederlandse boekenmarkt is echter stabiel en beperkt (minder dan 10% van de totaal afzet). De tweede trend is de groeiende populariteit van abonnementsdiensten voor e-books en luisterboeken. Verschillende geïnterviewde spelers in het boekenveld verwachten dat de losse e-book verkoop op termijn ('binnen een paar jaar') zal worden vervangen door abonnementsdiensten.
- **Engelstalig aanbod:** Het aandeel Engelstalig is gestegen tussen 2019-2023. Met name onder jongvolwassenen is lezen in het Engels groeiende, blijkt uit interviews met spelers in het boekenveld. Dit leidt tot zowel kansen als risico's voor het Nederlandse boekenveld.

De eerste kans is dat verengelsing nieuwe lezers kan aantrekken. Het Engelstalig aanbod hoeft niet per se ten koste te gaan van het Nederlandstalig aanbod. Ook zou het de pluriformiteit kunnen bevorderen, doordat uitgevers op zoek gaan naar nieuwe titels in andere taalgebieden. Het eerste risico aan verengelsing is dat, doordat Engelstalige boeken geen vaste boekenprijs hebben, ze kunnen gaan concurreren met Nederlands-talige boeken. Ten tweede zouden uitgevers zich meer kunnen gaan richten op Engelse boeken, wat de mogelijkheden van Nederlandse schrijvers kan beperken. Als laatste zou het gevolgen kunnen hebben voor de ontwikkeling van taalvaardigheid in het Nederlands.

De wet heeft als doelen de pluriformiteit van het Nederlandstalige aanbod en een fijnmazig netwerk van boekhandels. Deze evaluatie toont aan dat er sprake is van een stabiele pluriformiteit en fijnmazig netwerk van boekhandels. De wet draagt doeltreffend bij aan een pluriform Nederlands en Fries aanbod en een fijnmazig netwerk van boekhandels.

1 Inleiding

Voor u liggen de resultaten van de vierde evaluatie van de Wet op de vaste boekenprijs (Wvbp). Deze vierde evaluatie biedt inzicht in de doeltreffendheid en de doelmatigheid van de wet. Dit eerste hoofdstuk gaat in op de aanleiding en doelstelling van deze evaluatie, de gevolgde aanpak om tot beantwoording te komen, de hardheid van de conclusies en een leeswijzer.

1.1 Aanleiding en doelstelling

Sinds 2005 is de Wet op de vaste boekenprijs (Wvbp) van kracht. De wet dient een cultuur-politiek doel en zorgt ervoor dat Nederland een breed en divers aanbod van boeken beschikbaar heeft via een geografisch ruim gespreid, fijnmazig netwerk van boekhandels. Door een verbod op prijsconcurrentie en stimulatie van interne kruissubsidie wordt cultuur, in dit geval het boek en een vitale schrijf- en leescultuur, toegankelijk(er) voor Nederlanders. Zo is de Wvbp tevens een betekenisvol instrument voor het onderwijsveld en een geïnformeerde samenleving. De wet geldt voor papieren boeken in de Nederlandse en Friese taal en papieren uitgaven van bladmuziek. E-books vallen buiten de scope van de wet.

Zoals gebruikelijk wordt de Wvbp iedere vier jaar geëvalueerd om te onderzoeken of de wet de beoogde doelstellingen behaalt. In 2020 concludeerde de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap dat de wet van evident maatschappelijk belang is.⁴ Er is veel draagvlak en behoefte aan continuïteit van de wet. Daarnaast blijft actuele kennis en een goede duiding van de ontwikkeling in de Nederlandse boekenmarkt wenselijk en noodzakelijk. Sindsdien is de totale boekenmarkt en de daarbij behorende marktwaarde gestaag doorgegroeid, in zowel boekverkopen als omzet.⁵

1.2 Doel van het onderzoek en vraagstelling

Deze evaluatie van de Wvbp richt zich primair op de doeltreffendheid van de wet en de effecten van de wet in het licht van de huidige ontwikkelingen, met name rondom pluriformiteit, digitalisering en Engelstalig aanbod. Daarbij richten we ons op de periode 2019 tot en met 2023.

⁴ <https://open.overheid.nl/documenten/rnl-1b86c86c-0fbc-4158-af0c-8a11c0bb7c81/pdf>

⁵ Het papieren boek kende vanaf 2022 een daling in de afzet

De onderzoeksvragen die hierbij beantwoord worden, zijn:

Tabel 1.1 Onderzoeksvragen

Onderdeel	#	Vraag
1. Doeltreffendheid	1	Wat is de doeltreffendheid van de Wvbp?
2. Pluriformiteit	2a	Wat zijn de (kwantitatieve) ontwikkelingen in de pluriformiteit van het titelaanbod en in de brede beschikbaarheid van het boek?
	2b	Hoe zijn deze ontwikkelingen te verklaren?
	2c	In hoeverre is het mogelijk het verband tussen de Wvbp en een pluriform aanbod aan boeken aan te tonen?
	2d	Als het lastig is dit verband causaal aan te tonen, wat moet er dan gebeuren om dit verband wel inzichtelijk te maken?
3. Effecten, trends en ontwikkelingen	3a	Wat zijn bijkomende effecten en ontwikkelingen van de Wvbp in de praktijk?
	3b	Welke gevolgen heeft digitalisering voor de Wvbp?
	3c	Welke betekenis heeft de Wvbp voor boekhandels in de regio?
	3d	Welke gevolgen heeft de groei in het Engelstalig aanbod op de pluriformiteit van het Nederlandstalige aanbod en een fijnmazig netwerk van boekhandels?

1.3 Aanpak in vogelvlucht

Deze evaluatie bestaat uit verschillende onderzoeksmethoden. Waar mogelijk is methodologisch aangesloten bij de eerder uitgevoerde evaluaties.

Als eerste is voor deze evaluatie een [literatuurstudie](#) uitgevoerd, waarbij een verkenning werd gedaan van actuele kennis. Dit zorgde voor een solide basis voor het verdere onderzoek en bood inzichten in de meest relevante vraagstukken en trends.

Ten tweede is een [kwantitatieve analyse](#) uitgevoerd. Hierbij is gebruik gemaakt van de gegevens van [CB](#) en [KVB/GfK](#). Deze bronnen meten op andere momenten in de boekenketen. CB levert boeken aan boekhandels en meet hoeveel boeken ingekocht worden door boekhandels. GfK meet registraties van kassa-aanslagen van boekverkooppunten in Nederland en meet daarmee het aantal boeken dat gekocht wordt door consumenten. Het analyseren van deze cijfers helpt om patronen en verbanden te ontdekken, wat essentieel is voor het onderbouwen van conclusies. Voor de analyse van de data is aangesloten bij de methode die in de voorgaande evaluatie gebruikt is. Er zijn wel enkele veranderingen in de data die hieronder in de boxtekst beschreven staan.

Aanpassingen in CB-data

Ten opzichte van de vorige evaluatie is een aantal wijzigingen aangebracht in de CB-data. Hiermee is het detailniveau en accuratesse van de data sterk verbeterd. Door deze wijzigingen is de analyse van CB-data in deze evaluatie echter niet één op één te vergelijken met de voorgaande evaluatie.

De wijzigingen zijn:

- Filialen van regionale ketens zijn toegevoegd. Sommige regionale ketens hebben één aansluitpunt bij CB en distribueren de boeken zelf onder hun eigen vestigingen. Bij de grootste regionale ketens zijn handmatig de vestigingen opgezocht en zijn als aparte locatie toegevoegd.
- Controle van CB-aansluitingen. Van een aantal CB-aansluitingen is vastgesteld dat ze niet gericht zijn op consumenten, die zijn nu niet meegeteld.
- AKO-filialen ontbreken. De AKO-filialen zijn opgegaan in de Bruna formule. Daarmee is er geen overzicht van (voormalig) AKO-filialen. Deze zijn daarom weggelaten uit de telling.
- Deze handmatige controles zijn geïmplementeerd met ingang van het jaar 2020. Het jaar 2019 ontbreekt daarom in de data.

Ten derde zijn [interviews](#) afgenomen met spelers in en kennishouders van het boekenveld. De interviews zijn gebruikt om een dieper begrip te krijgen en de data vanuit de twee eerdere bronnen te toetsen en te duiden. Een lijst met geïnterviewde organisaties is terug te vinden in bijlage B.

Met de inzichten uit de literatuur, de cijfers en de interviews, is vervolgens een [duidingssessie](#) georganiseerd. De duidingssessie had als doel om feitelijke onjuistheden uit de analyse te halen, nieuwe inzichten en perspectieven te delen en de verbanden samen te brengen. Hiervoor zijn de verzamelde kennis en tussentijdse resultaten met een groep spelers in en kenners van het boekenveld gedeeld. In bijlage C is een lijst met de aanwezigen bij de duidingssessie opgenomen.

Als laatste vormen de [boekreizen](#) een nieuw onderdeel van de aanpak. De boekreizen illustreren de wijze waarop keuzes van actoren binnen het boekenveld in de praktijk gemaakt worden en waarop de Wvbp invloed heeft.

Het onderzoek is begeleid door een [begeleidingscommissie](#). Deze begeleidingscommissie heeft ons tijdens het onderzoek met raad en duiding terzijde gestaan. De samenstelling van de begeleidingscommissie staat in de bijlage D.

1.4 Hardheid van de conclusies

In deze evaluatie wordt op basis van verschillende bronnen getoetst of de wet doeltreffend functioneert. We combineren hiermee theoretische kennis met praktische ervaringen van de wet. Zoals in elke evaluatie willen we met een zo groot mogelijke bewijskracht iets zeggen over de doeltreffendheid. Hoe hard het bewijs is, hangt af van de onderzoeksmethode.

De effectenladder is een gereedschap waarmee de hardheid van bewijzen bepaald kan worden op basis van de gehanteerde onderzoeksmethode. Hoe hoger het niveau op de ladder, hoe harder het bewijs. Tabel 1.2 toont de effectenladder.

Tabel 1.2 Effectenladder, bewerking Ecorys⁶

Trede	Hardheid van bewijs	Soorten onderzoek
5	Bewezen (in)effectief	Randomized Control Trials (RCT's) Natuurlijke experimenten State-of-the-art econometrie
4	Zeer waarschijnlijk (in)effectief	Triangulatie: combinatie van beleidstheorie, empirisch onderzoek en alternatieve verklaringen
3	Waarschijnlijk (in)effectief	Tijdsreeksanalyse zonder paneldata Cross-sectie analyse Aantonen doelrealisatie, gedragsverandering of trends
2	Potentieel (in)effectief	Expert judgement Beleidstheorie opstellen Theoretische modellen Theoretische analyse Kwalitatieve uitspraken
1	Mogelijk (in)effectief	Beschrijving doel, doelgroep en interventie

In dit onderzoek is trede 4 'zeer waarschijnlijk' te halen. De hoogste trede, niveau 5 'bewezen (in)effectief,' is regelmatig lastig te halen in wetevaluaties, omdat dit een controlegroep vereist. Dit zou betekenen dat de Wvbp voor een periode en voor een selectieve groep mensen niet zou gelden. Dit is praktisch gezien niet haalbaar.

De effecten van de Wvbp zijn om deze reden tot trede 4 'zeer waarschijnlijk' hard te maken door het inzetten van triangulatie van onderzoeksmethodes. Met triangulatie wordt bedoeld dat de verschillende dataverzamelmethode gecombineerd worden om zo robuust en betrouwbaar mogelijke conclusies te trekken. Door het combineren van de onderzoeksmethoden ontstaat een veelzijdig beeld van zowel theorie als praktijk. Hiermee kunnen conclusies getrokken worden die relatief betrouwbaar zijn, doordat zij onderbouwd worden vanuit verschillende bronnen. Daar waar in deze evaluatie gesteld wordt dat de wet 'doel-treffend functioneert, moet dit gezien worden vanuit de bovenstaande methodiek', waarbij de hardheid dus 'zeer waarschijnlijk' is.

⁶ Ecorys bewerking van Koeman en Koopmans, 2019 ([link](#))

1.5 Leeswijzer

Deze leeswijzer biedt een overzicht van het onderzoeksrapport.

- Na dit inleidende [hoofdstuk 1](#), wordt in [hoofdstuk 2](#) het beleidskader besproken en afgebakend wat wel én niet onder de wet valt.
- Hoofdstukken 3 en 4 gaan in op in welke mate de doelstellingen van de wet gehaald worden. [Hoofdstuk 3](#) gaat in op de pluriformiteit van papieren boeken, met een focus op de ontwikkeling van pluriformiteit tussen 2019 en 2023. In [hoofdstuk 4](#) wordt de spreiding van de fysieke boekhandel over het land onderzocht.
- [Hoofdstuk 5](#) gaat in op de trends en ontwikkelingen in het boekenveld die van invloed zijn op de grondslag van de Wvbp.
- Om de bredere invloed van de wet en bijkomende effecten en ontwikkelingen van de Wvbp in de praktijk te duiden, hebben we in [Hoofdstuk 6](#) vijf boekreizen samengesteld. Deze boekreizen illustreren de reis die een boek maakt langs alle actoren.
- [Hoofdstuk 7](#) bevat de conclusies. Ten slotte worden in de [bijlagen](#) belangrijke begrippen, data en verantwoordingen weergegeven.

2 Het beleidskader

2.1 Wat is de Wet op de vaste boekenprijs?

De Wet op de vaste boekenprijs (Wvbp) zorgt ervoor dat papieren boeken in het Nederlands en Fries minimaal één jaar na de eerste uitgave van het boek overal in Nederland voor dezelfde prijs worden verkocht.⁷ Na een half jaar mag de uitgever de prijs van het boek aanpassen. De prijs van het boek blijft nog steeds in heel Nederland gelijk.⁸ Pas na een jaar mag de uitgever de vaste prijs volledig opheffen en zijn kortingen en/of lagere prijzen bij verschillende verkooppunten toegestaan.

De Wvbp is geen nieuw fenomeen; Nederland kent al sinds 1924 een systeem van vaste boekenprijzen.⁹ Het eerste systeem was een onderlinge afspraak waarbij boeken voor een vaste prijs werden aangeboden. Pas in 2005, door de invoering van de mededingingswetgeving, werd deze afspraak wettelijk geformaliseerd om de vaste boekenprijzen op landelijk niveau te handhaven.

De handhaving van de Wvbp is de verantwoordelijkheid van het Commissariaat van de Media (CvdM). Uitgevers moeten de vastgestelde prijs van nieuwe en bestaande boeken melden bij het CvdM. Naast controle en handhaving, informeert de CvdM uitgevers en boekverkopers en beheert de CvdM een openbare database met alle actuele wijzigingen van boeken.

2.2 Wat is het doel van de Wvbp?

Het doel van de Wvbp is tweeledig:

1. **Pluriformiteit:** De wet heeft als doel om ervoor te zorgen dat er in Nederland een breed en divers aanbod van papieren boeken in het Nederlands en Fries beschikbaar blijft.
2. **Fijnmazig netwerk van fysieke boekhandels:** Verder heeft de wet als doel dat dit pluriforme aanbod van papieren boeken binnen een geografisch verspreid netwerk van fysieke boekhandels beschikbaar is en blijft.

Dankzij het brede en diverse aanbod van boeken en de ruime beschikbaarheid ervan in fysieke boekhandels, draagt de Wvbp bij aan belangrijke beleidsdoelstellingen. Binnen de Nederlandse boekenmarkt wordt de Wvbp gezien als een essentiële pijler die zowel culturele als economische voordelen biedt voor Nederland. De Wvbp draagt bij aan het stimuleren en in stand houden van een vitale lees- en schrijfcultuur in Nederland. Bovendien bevordert zij de kenniseconomie door kennis over een breed scala van onderwerpen te verspreiden en toegankelijk te maken voor een breed publiek.

⁷ De Wvbp geldt ook voor papieren muziekitgaven met notenschriften. Dit zijn boeken die notenschrift bevatten, al dan niet vergezeld van tekst, en bedoeld zijn voor muziekitvoering of muzikeducatie

⁸ Inclusief de overzeese gebieden

⁹ [2^e Evaluatie van de Wet op de vaste boekenprijs](#) (Tweede Kamer, 2015)

De Wvbp bereikt dit door twee belangrijke effecten op de Nederlandse boekenmarkt te hebben:

1. **Onmogelijk maken van prijsconcurrentie in het 1^e jaar.** De wet maakt het onmogelijk voor boekverkopers om met elkaar te concurreren op prijs. Dit betekent dat een boek overal in Nederland dezelfde prijs heeft voor ten minste een jaar. Dit helpt om een fijnmazig netwerk van boekhandels in stand te houden, zodat ook kleine boekhandels kunnen overleven. Hierdoor blijft er volgens de beleidstheorie een breed en gevarieerd aanbod van boeken beschikbaar, omdat boekhandels niet gedwongen worden om alleen de goedverkopende titels te verkopen.
2. **Mogelijk maken van interne kruissubsidiëring.** Dankzij de Wvbp is het mogelijk om kruissubsidiëring toe te passen door uitgeverijen en boekhandelaren. Kruissubsidiëring betekent dat de winst die wordt gemaakt op bepaalde boektitels gebruik kan worden om de verliezen op andere titels te compenseren.

2.3 Afbakening: Wat valt er onder Wvbp en wat niet?

Tabel 2.1 geeft een overzicht van welke type boeken wel en niet onder de Wvbp vallen.

Tabel 2.1 Bereik van de Wvbp

Wel onder de Wvbp	Niet onder de Wvbp
Fysieke papieren boeken.	Digitale boeken (e-books en luisterboeken).
Titels geschreven in of vertaald naar het Nederlands en Fries.	Geschreven in andere talen dan het Nederlands of Fries.
Algemene boeken, wetenschappelijke boeken en muziekuitgaven met notenschriften.	Agenda's, almanakken, catalogi, brochures, tweedehands boeken, uitgaven van plaatselijk of regionaal belang, schoolboeken.
De vaste boekenprijs geldt voor boeken die voor het eerst in een bepaalde vorm in Nederland worden uitgegeven. Deze prijs geldt ook voor herdrukken en ongewijzigde bijdrukken.	Uitgaven van een boek ouder dan één jaar, indien de prijs is opgeheven door de uitgever. ¹⁰ Boeken en muziekuitgaven die langer dan twee jaar geleden zijn uitgegeven en de laatste twaalf maanden niet zijn ingekocht, mogen tijdens een opruiming tegen een andere prijs worden aangeboden, mits dit vooraf wordt gemeld bij het Commissariaat voor de Media. De vaste prijs blijft gelden voor recent ingekochte items.

¹⁰ In specifieke gevallen mogen er onder voorwaarden afwijkende bijzondere prijzen vastgesteld worden. Dit moet wel worden gemeld bij het Commissariaat van de Media (zie [artikel 8](#) tot en met [14](#) van de Wvbp).

3 Pluriformiteit van titels

De volgende onderzoeksvragen worden beantwoord in dit hoofdstuk:

- 2a Wat zijn de (kwantitatieve) ontwikkelingen in de pluriformiteit van het titelaanbod en in de brede beschikbaarheid van het boek?
- 2b Hoe zijn deze ontwikkelingen te verklaren?
- 2c In hoeverre is het mogelijk het verband tussen de Wvbp en een pluriform aanbod aan boeken aan te tonen?
- 2d Als het lastig is dit verband causaal aan te tonen, wat moet er dan gebeuren om dit verband wel inzichtelijk te maken?

De pluriformiteit is in de periode 2019-2023 stabiel gebleven, in lijn met de eerdere evaluatieperiode 2013-2018. COVID-19 heeft ook geen herleidbare invloed gehad op de pluriformiteit van zowel de ingekochte als verkochte boeken.

Binnen de verschillende soorten boekverkooppunten zijn wel verschillen opgetreden volgens de GfK data. Zo is de pluriformiteit bij entertainment specialisten flink gedaald, terwijl deze bij warenhuizen en supermarkten juist gestegen is. De pluriformiteit bij online en offline verkoopkanalen is vergelijkbaar. In de periode 2019-2023 is de pluriformiteit van beide verkoopkanalen dichter bij elkaar komen te liggen. Dit komt door een kleine daling van pluriformiteit bij offlinekanalen en een kleine stijging van pluriformiteit bij onlinekanalen. Dit past in de trend van een groeiend marktaandeel van webshops die vooral een vlucht nam tijdens de lockdowns in de COVID-19 periode (een uitgebreidere toelichting volgt in paragraaf 5.1).

Er is geen onderscheid aangetroffen in de pluriformiteit van literair-culturele titels en titels die buiten dit genre vallen. De pluriformiteit van verkochte titels is voor beide stabiel gebleven. De ontwikkeling van pluriformiteit van kwetsbare genres verschilt. Van Friese titels is de pluriformiteit gestegen, van poëzie is die stabiel gebleven. Van bladmuziek en literaire essays is de pluriformiteit daarentegen gedaald. De gesproken experts zien dit als een de voortzetting van een jarenlange trend.

Door het inzetten van triangulatie van onderzoeksmethodes is vast te stellen dat dat de Wvbp leidt tot een pluriform aanbod van boeken. In de volgende paragrafen worden deze conclusies nader toegelicht.

Wat verstaan we onder pluriformiteit?

Om de pluriformiteit in het boekenveld vast te stellen, baseren we ons op het aantal unieke titels per jaar dat in Nederland aanwezig is. Dit wordt op twee momenten in de boekenketen bijgehouden:

- CB houdt het aantal unieke gekochte titels bij dat boekwinkels inkopen.
- KVB/GfK houdt het aantal unieke verkochte titels door boekwinkels bij.

Voor beide databronnen beschouwen we de NSTC-code als unieke titel. Elke boek krijgt bij publicatie een NSTC en ISBN-nummer toegewezen. Wanneer een nieuwe versie van het boek gedrukt wordt, bijvoorbeeld een paperback in plaats van een hardcover, krijgt het boek een nieuw ISBN-nummer terwijl het NSTC-nummer hetzelfde blijft.

Wat verstaan we onder een boekverkooppunt?

CB en GfK hanteren in hun data verschillende onderverdelingen van boekverkooppunten. Ze zijn daardoor ook niet vergelijkbaar.

CB maakt onderscheid in:

- [Boekhandels](#) – Algemene, kinder-, christelijke en gespecialiseerde boekhandels.
- [Internet](#) – Winkels die alleen via onlinekanalen boeken verkopen.¹¹
- [Ketens](#) – Winkels die landelijk of regionaal meerdere vestigingen onder dezelfde naam hebben, zoals Ako, Bruna en Primera.
- [Overig](#) - Cadeauwinkels, musea, winkels die boeken als bijproduct verkopen, supermarkten en tabaksshop etc.

GfK hanteert het volgende onderscheid:

- [Boekhandels](#) – Speciaalzaken die primair boeken verkopen.
- [Entertainment specialisten](#) – Winkels die primair andere producten verkopen, zoals speelgoed- en elektronicawinkels. Secundair verkopen ze ook (een aantal) boeken.
- [Warenhuizen en supermarkten \(mass merchandisers\)](#) – Winkels met een divers aanbod, zoals warenhuizen, drogisterijen en supermarkten.

Daarnaast maakt GfK onderscheid in kassa-aanslagen bij online- en offlineverkoopkanalen.¹²

- [Online](#) – Webshops zonder fysiek verkooppunt.
- [Offline](#) – Fysieke verkooppunten.

¹¹ Dat houdt in dat de titels die boekhandels en ketens via hun eigen online verkoopkanalen verkopen, meegeteld worden in de categorie boekhandels en niet bij webshops.

¹² Retailers zijn zelf verantwoordelijk voor het scheiden van boekverkopen via hun online en offline kanalen.

3.1 Ontwikkelingen in pluriformiteit 2013-2018

In de voorgaande evaluatie is vastgesteld dat het aantal verkochte unieke papieren titels en het aantal unieke titels in boekhandels stabiel is gebleven. Het aantal verkochte unieke literair-culturele titels nam toe, vooral bij Nederlandstalige kinder- en jeugdboeken. De pluriformiteit in kwetsbare titels zoals poëzie en literaire essays nam daarentegen af.

Uit de voorgaande evaluatie en eerder onderzoek kwamen sterke indicaties naar voren dat kruissubsidie wordt toegepast en dus een pluriform aanbod stimuleert.¹³ Wel werd de kanttekening geplaatst dat de pluriformiteit van het titelaanbod door verschillende factoren wordt beïnvloed (o.a. consumentengedrag en risicospreiding door uitgevers en boekhandelaren) en niet enkel door de Wvbp.

3.2 Ontwikkelingen in pluriformiteit 2019-2023

3.2.1 *Ontwikkeling in pluriformiteit*

Volgens de Makersmonitor van KVB Boekwerk is het aantal jaarlijkse unieke nieuwe boeken-titels in de periode 2019-2022 stabiel gebleven.¹⁴ Aanvankelijk was er in 2019 (6.400 nieuwe Nederlandse titels) ten opzichte van de voorafgaande jaren een daling van het aantal nieuwe oorspronkelijke Nederlandstalige boektitels. Vanaf 2020 volgde een toename in het aantal nieuwe titels, bijvoorbeeld 7.300 nieuwe Nederlandse titels in 2021 en 2022.

Hoewel het per genre verschilde hoe sterk de toe- en afnames waren in de periode 2019-2022, kan gesteld worden dat het aantal nieuwe titels per jaar stabiel is gebleven. Het aantal unieke [vertaalde titels](#) is ook redelijk stabiel gebleven in de periode 2019-2022: van 4.200 naar het Nederlands vertaalde titels in 2019 naar 4.100 in 2022.

Uitgeverijen geven aan in de interviews dat zij (mede) dankzij de Wvbp, door de stabiele verkoopprijs van commercieel succesvolle boeken, voldoende inkomsten kunnen genereren om te investeren in boeken met een verwachte beperkte afzet, zoals die van onbekende debutanten.

Boekhandelaren ervaren een vergelijkbare dynamiek. Door de hogere inkomsten van best-sellers kunnen zij ruimte in de winkel bieden aan titels die boekhandelaren buiten de commerciële waarde willen aanbieden aan klanten.

3.2.2 *Pluriformiteit bij de verkoopkanalen*

De pluriformiteit bij de verkoopkanalen is op twee manieren te benaderen. De eerste manier is door te kijken naar het aantal unieke titels dat door boekhandels is ingekocht bij CB.¹⁵ De tweede manier is door te kijken naar het aantal unieke verkochte titels op basis van data van KVB Boekwerk/GfK. Beide manieren meten het aantal unieke titels op een andere plek in de keten en zijn daarmee niet vergelijkbaar met elkaar.

¹³ [Kruissubsidiëring door boekhandels en uitgevers](#)

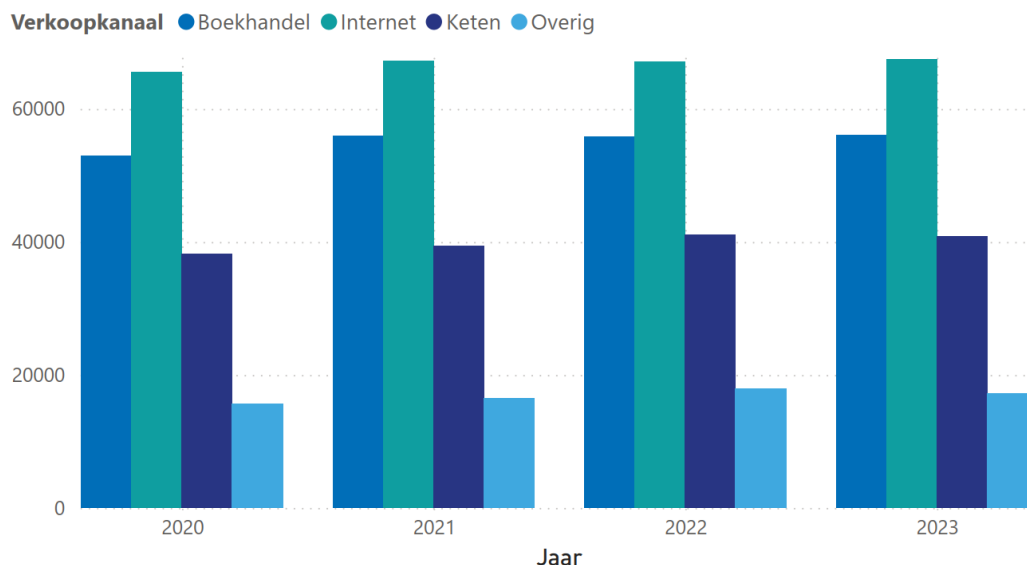
¹⁴ Vooral op basis van data van de Koninklijke Bibliotheek: [KVB Boekwerk Makersmonitor \(2023\)](#)

¹⁵ De resultaten zijn niet één-op-één te vergelijken met spreiding van boekhandels in de voorgaande evaluatie. In 2020 zijn verschillende methodologische aanpassingen doorgevoerd in de dataset van CB.

Methode 1: Ingekochte unieke titels

Figuur 3.1 laat het aantal unieke Nederlandstalige en Friestalige titels zien dat is ingekocht (hierna unieke ingekochte titels) door verschillende soorten verkoopkanalen dat CB onderscheidt.

Figuur 3.1 Aantal unieke ingekochte titels bij CB

Bron: CB, bewerking Ecorys

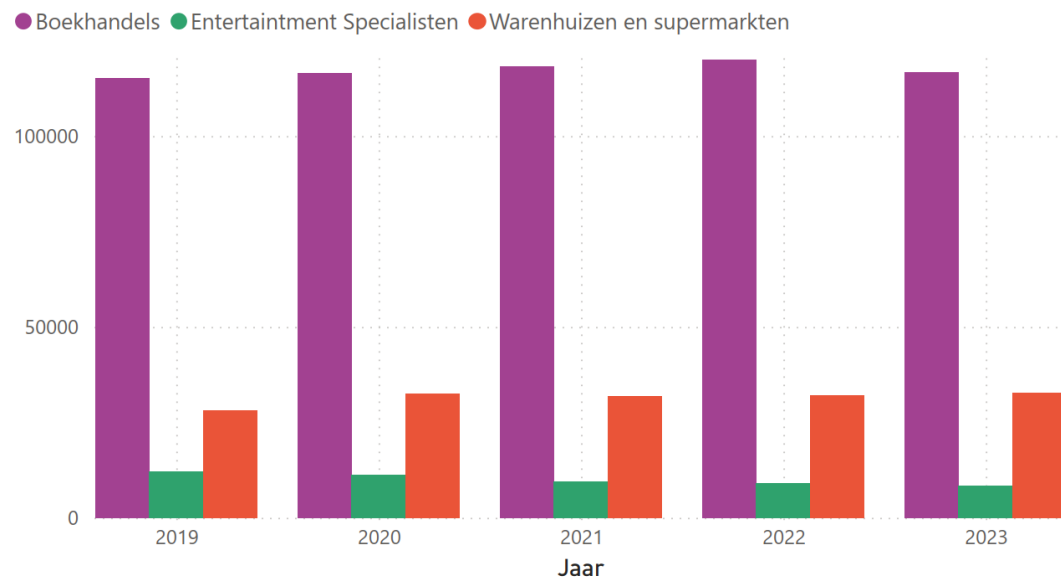
Het aantal unieke ingekochte titels stabiliseert zich voor boekhandels en internetwinkels na 2021. Over de hele periode zijn er 6% meer unieke titels ingekocht door boekhandels en 3% meer door internetwinkels. Het aantal unieke titels bij ketens en overige verkoopkanalen stijgt door tot 2022, om iets af te nemen in 2023. Ketens kochten 7% meer unieke titels in de hele onderzoeksperiode, overige winkels 10%. In de coronajaren (2020-2022) is het aantal unieke ingekochte titels iets gegroeid of stabiel gebleven.

Methode 2: Verkochte unieke titels

In de data van KVB Boekwerk/GfK zijn twee type verkoopkanalen te onderscheiden. Het eerste type is naar verkoopkanalen: boekhandels, entertainment specialisten en warenhuizen en supermarkten. Het andere type is online- en offlinekanalen. Beide typeringen lichten we hieronder toe.

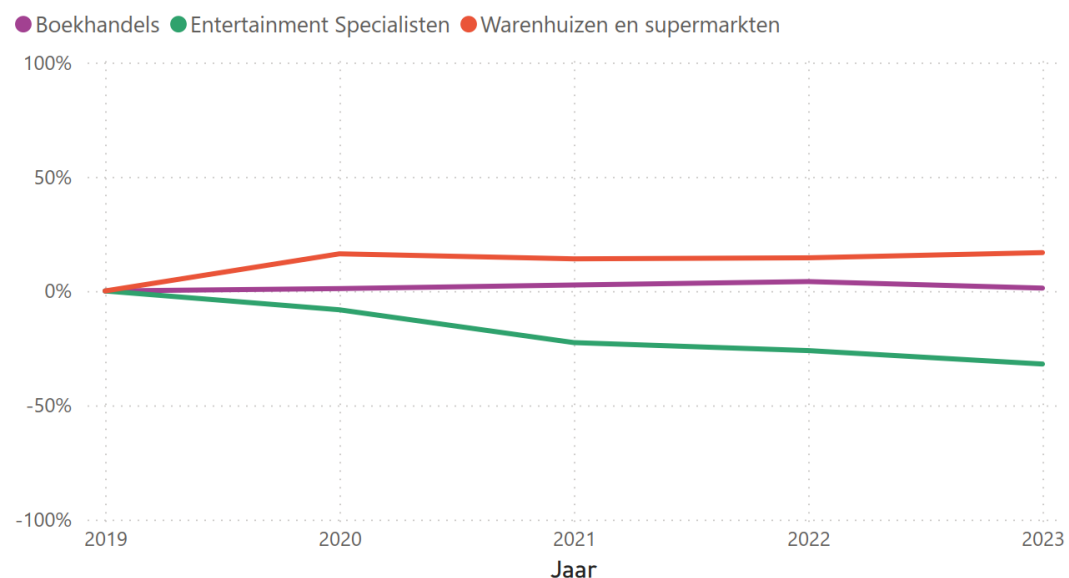
Boekhandels, entertainment specialisten en warenhuizen en supermarkten

Over het algemeen is de pluriformiteit bij het aantal unieke verkochte Nederlandstalige en Friestalige titels (hierna unieke verkochte titels) als geheel stabiel gebleven in de onderzoeksperiode. De ontwikkeling in unieke verkochte titels verloopt iets anders per type verkoopkanaal (zie Figuur 3.2). De boekhandels zijn meer iets meer unieke titels gaan verkopen tot en met 2022, daarna is een lichte afname te zien. De entertainment specialisten zijn gestaag minder unieke titels gaan verkopen. De warenhuizen en supermarkten kende een kleine stijging in 2020 om daarna stabiel te blijven. Dit zijn allen kleine veranderingen ten opzichte van het totaal.

Figuur 3.2 Aantal unieke verkochte titels per verkoopkanaal

Bron: KVB Boekwerk/GfK, bewerking Ecorys

Figuur 3.3 toont de procentuele verandering ten opzichte van het startjaar van deze evaluatie. Hierin zien we de bovengenoemde variatie in verkoopkanalen terugkomen. In 2023 hebben boekhandels 1% meer unieke titels verkocht, warenhuizen en supermarkten verkochten 17% meer. Entertainment specialisten zijn met 32% aanzienlijk minder unieke titels gaan verkopen. Experts geven aan dat de sluiting van AKO-filialen op stationslocaties en fusie met Bruna mogelijk een effect gehad binnen het segment entertainment specialisten.

Figuur 3.3 Procentuele verandering in het aantal unieke verkochte titels per verkoopkanaal ten opzichte van 2019

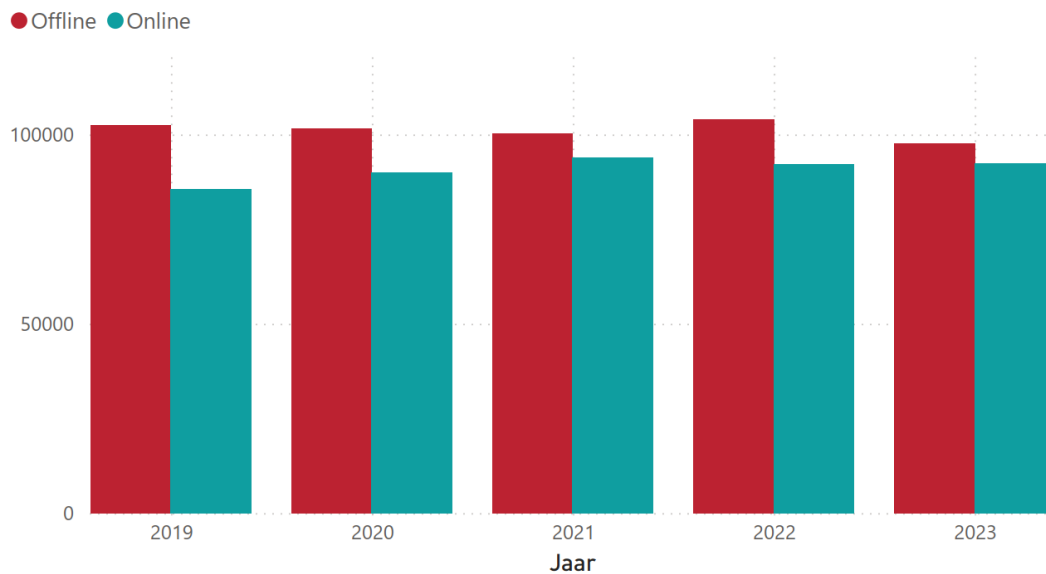
Bron: KVB Boekwerk/GfK, bewerking Ecorys

Online- en offlinekanalen

Ook de pluriformiteit bij de online- en offlinekanalen is over de gehele onderzoeksperiode stabiel gebleven. Het aantal unieke verkochte titels via offlinekanalen liep licht af in de periode 2019-2021. In 2022 was er een kleine opleving, om in 2023 weer te dalen (zie Figuur 3.4). De onlinekanalen laten daarentegen precies een tegenovergesteld beeld zien. In de periode 2019-2021 steeg het aantal unieke verkochte titels licht, om in 2022 iets terug te zakken. In 2023 was vervolgens een kleine opleving.

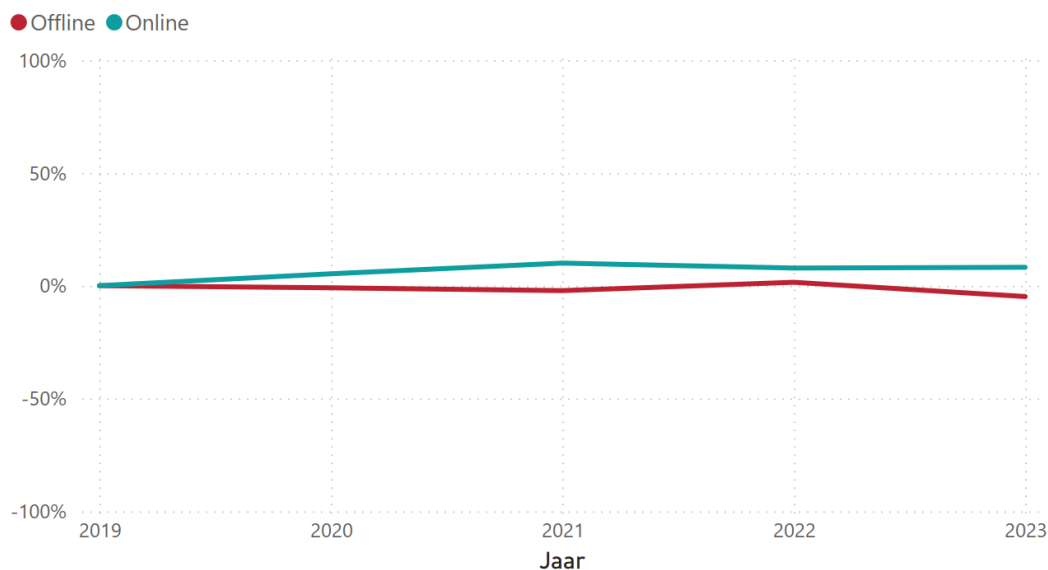
Bij de onlinekanalen is een kleine opwaartse trend in het aantal unieke verkochte titels te ontwaren, vooral tijdens eerste lockdowns in de corona periode (2020-2021). In 2022-2023 is deze vervolgens gestabiliseerd. Bij de offlinekanalen is deze trend, ondanks de lichte opleving in 2022 na de laatste lockdowns, licht neerwaarts (Figuur 3.5). Het aantal unieke verkochte titels door online- en offlinekanalen liggen dicht bij elkaar.

Figuur 3.4 Aantal unieke verkochte titels voor online/offline kanalen

Bron: KVB Boekwerk/GfK, bewerking Ecorys

Figuur 3.5 Procentuele verandering in het aantal unieke verkochte titels voor online/offline kanalen ten opzichte van 2019

Bron: KVB Boekwerk/GfK, bewerking Ecorys

3.2.3 Pluriformiteit bij genres

Een veelgebruikt onderscheid in genres in het Nederlandse boekenveld is of een boek als literair-cultureel beschouwd wordt. Uit interviews komt naar voren dat de definitie van wanneer een boek literair is of niet, geen vastomlijnde definitie is. In deze evaluatie sluiten we daarom aan bij de definitie uit de voorgaande evaluatie. Ieder boek krijgt een genre toegewezen bij publicatie, de zogenaamde NUR-codes. In het boekenvak wordt dezelfde lijst met codes die ze als literair-cultureel beschouwen gehanteerd.¹⁶ In bijlage A is een overzicht opgenomen van de betreffende NUR-codes.

Net als bij de verkoopkanalen, analyseren we hier ook het aantal unieke ingekochte en verkochte literair-culturele titels.

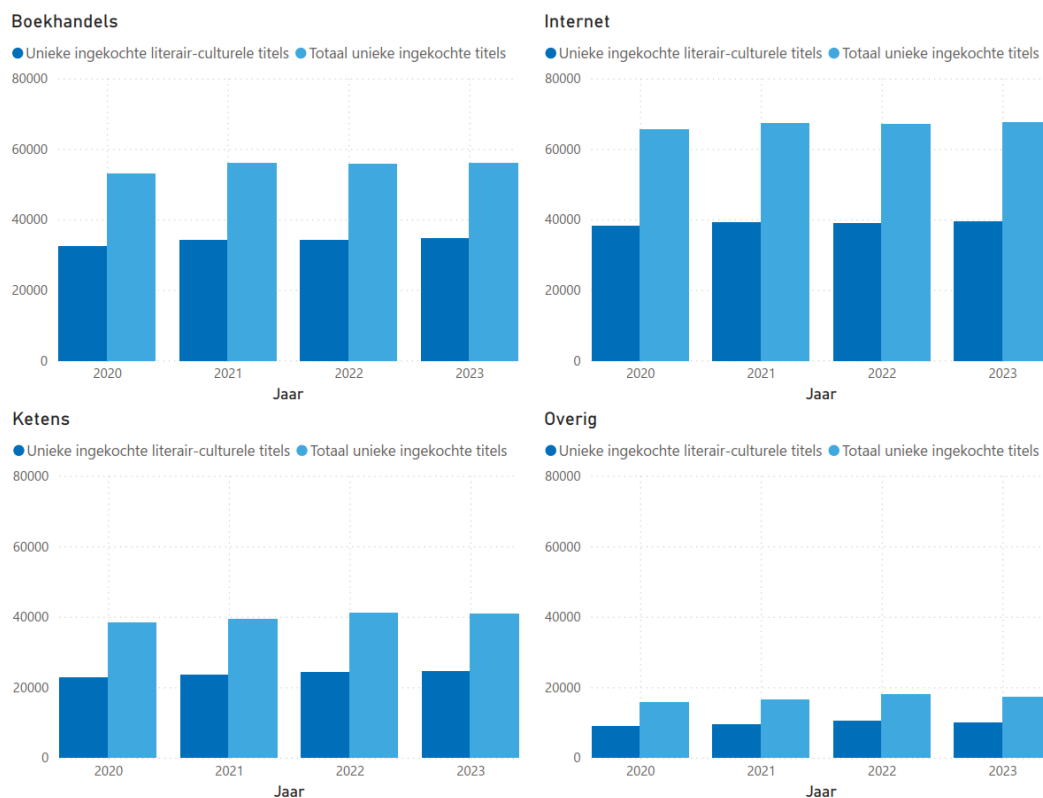
Methodie 1: Unieke ingekochte literair-culturele titels

Zowel het aantal unieke literair-culturele titels als niet-literair-culturele titels is in deze evaluatieperiode licht gestegen (zie Figuur 3.6).¹⁷ Het totaal aantal unieke ingekochte titels is meer gegroeid dan het aantal literair-culturele titels voor alle soorten verkoopkanalen. Het aantal unieke ingekochte literair-culturele boeken volgt de totale trend. Oftewel, er zijn geen significante verschillen in trends te onderscheiden voor literair-culturele boeken en niet-literair-culturele boeken. De stijging in uniciteit van niet- en wel literair-culturele titels is klein, de pluriformiteit is daarmee stabiel gebleven over de hele onderzoeksperiode.

¹⁶ Selectie NUR-codes van het literair-cultureel segment (KVB Boekwerk, 2017) [link](#)

¹⁷ De resultaten zijn niet één-op-één te vergelijken met spreiding van boekhandels in de voorgaande evaluatie. In 2020 zijn verschillende methodologische aanpassingen doorgevoerd in de dataset van CB.

Figuur 3.6 Aantal unieke ingekochte literair-culturele titels ten opzichte van totaal aantal unieke ingekochte titels

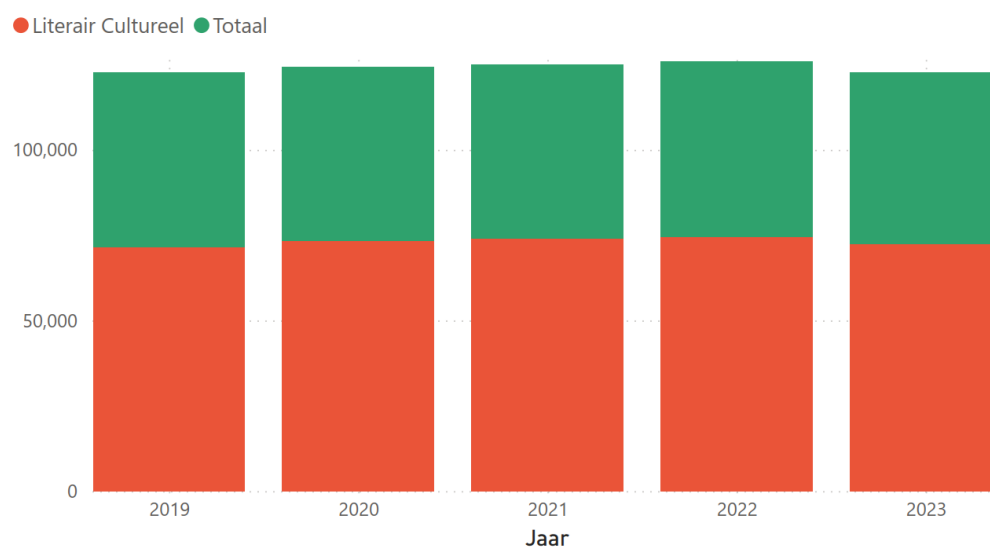

Bron: CB, bewerking Ecorys

Methodie 2: Unieke verkochte literair-culturele titels

Wanneer we kijken naar het aantal unieke verkochte literair-culturele titels, zien we ook een stabiel beeld (zie Figuur 3.7). Het aantal unieke verkochte literair-culturele titels is met 1% toegenomen. Het aantal unieke 'andere' boeken is met 2% afgenomen.

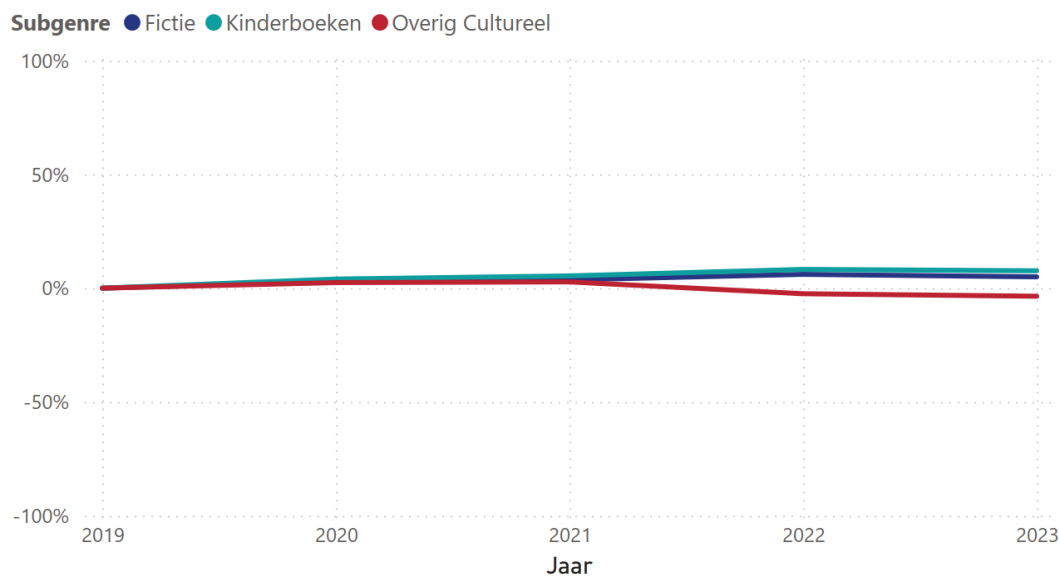
Figuur 3.7 Ontwikkeling in unieke verkochte literair-culturele ten opzichte van totaal aantal unieke titels

Bron: KVB Boekwerk/GfK, bewerking Ecorys

Een verdere uitsplitsing naar subgenres in het literair-culturele segment is mogelijk. Onder het literair-culturele segment worden drie subgenres verstaan: fictie, kinderboeken en overige literair-cultureel. Figuur 3.8 laat zien dat er binnen het literair-culturele subgenre geen grote verschillen geweest zijn in de afgelopen jaren, het aantal unieke verkochte titels is stabiel voor alle subgenres.

Figuur 3.8 Procentuele verandering in aantal unieke verkochte titels per subgenre ten opzichte van 2019

Bron: KVB Boekwerk/GfK, bewerking Ecorys

3.2.4 Kwetsbare genres, waaronder Fries

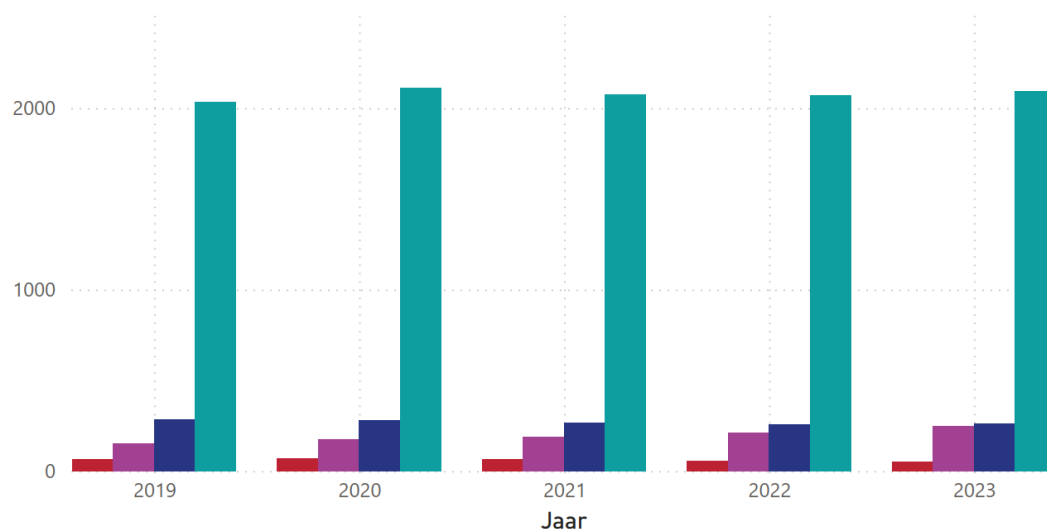
De Wvbp is gericht op de pluriformiteit van het boekenaanbod door onder andere de publicatie van kwetsbare genres mogelijk te maken. De wet richt zich niet alleen op Nederlandstalige boeken, maar ook Friestalige boeken en bladmuziek. Jaarlijks verschijnt er echter maar een beperkt aantal titels in het Fries en bladmuziektitels en zijn daarmee kwetsbaar voor veranderingen. We lichten de ontwikkelingen voor deze twee kwetsbare genres uit, en vullen deze aan met de twee kwetsbare genres die in voorgaande evaluatie onderzocht zijn. In deze paragraaf wordt de ontwikkeling van de pluriformiteit van deze vier kwetsbare genres uitgelicht:

- Friestalige boeken;
- bladmuziek;
- literaire essays;
- poëzie.

De pluriformiteit van de vier kwetsbare genres blijft stabiel. De pluriformiteit in Friese titels is licht gestegen.

Figuur 3.9 Ontwikkeling in aantal unieke verkochte titels in de kwetsbare genres

Kwetsbaar genre ● Bladmuziek ● Fries ● Literaire essays ● Poëzie

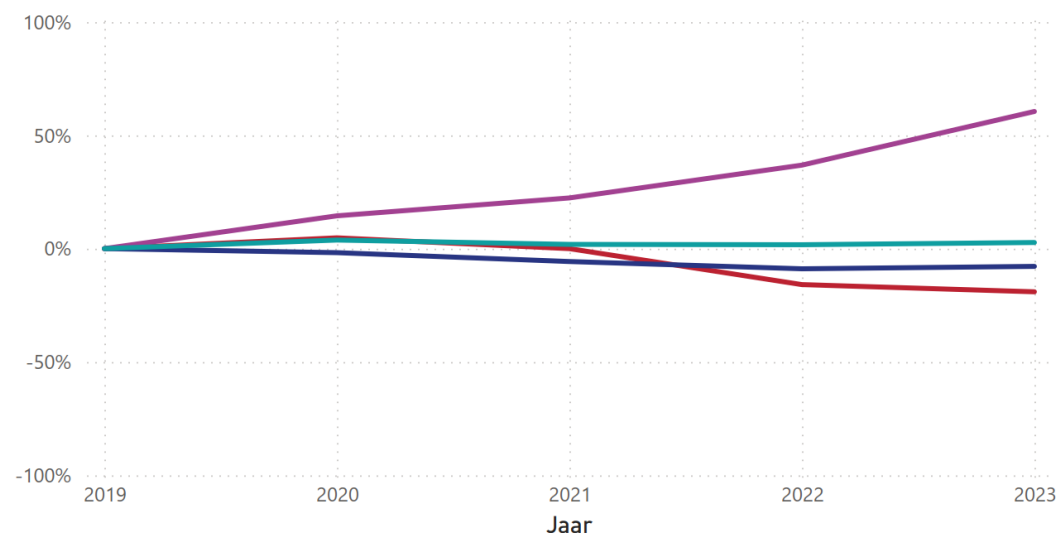

Bron: KVB Boekwerk/GfK, bewerking Ecorys

Het absolute aantal unieke verkochte titels geeft niet het volledige beeld. Doordat er weinig titels op de markt zijn, kan een kleine verandering al een grote impact op de pluriformiteit hebben. Figuur 3.10 geeft de ontwikkeling in pluriformiteit weer in procentuele verandering ten opzichte van 2019. In de figuur zien we dat de pluriformiteit van bladmuziek en literaire essays gedaald is met respectievelijk 19% en 8%. Poëzie is stabiel gebleven met een kleine stijging van 3%. De pluriformiteit van Friese titels is in de periode 2019-2023 gestegen met 61%.

Figuur 3.10 Procentuele verandering in aantal unieke verkochte titels van kwetsbare genres ten opzichte van 2019

Kwetsbaar genre ● Bladmuziek ● Fries ● Literaire essays ● Poëzie

Bron: KVB Boekwerk/GfK, bewerking Ecorys

3.3 Verband tussen Wvbp en een pluriform aanbod

Concluderend leidt de Wvbp theoretisch tot een pluriform aanbod van titels doordat het uitgevers de mogelijkheid biedt om intern te kruissubsidiëren. Doordat uitgevers op sommige momenten dankzij goedverkopende titels (bestsellers) een dekking hebben in de kosten, kunnen uitgevers meer investeren in boeken waarvan de financiële impact nog onzeker is. In principe subsidiëren de goedverkopende titels zo de risico's van andere titels.

De gestelde hypothese is als volgt:

De Wvbp leidt tot een pluriform aanbod van titels.

Volgens de hypothese en beleidstheorie zouden uitgevers zonder vaste boekenprijs geen (of kleinere) economische prikkel hebben om risico's te nemen door het uitgeven van boeken met een verwachte beperkte afzet. Volgens economische rationale zouden uitgevers hun individuele omzet willen optimaliseren en hun risico's afdekken door onrendabele boeken af te stoten. Dit zou leiden tot een verschraling van het pluriforme aanbod.

Op basis van triangulatie kunnen we vaststellen dat de Wvbp zeer waarschijnlijk leidt tot een pluriform aanbod.

Als eerste zien we namelijk in de gegevens van CB en GfK dat het aantal ingekochte en verkochte unieke titels de afgelopen jaar licht gestegen is. Enkel op basis van deze gegevens kunnen we niet stellen dat de Wvbp leidt tot een pluriform aanbod, maar het geeft wel een eerste indicatie dat de wet mogelijk bijdraagt aan een pluriform aanbod.

Ten tweede bevestigt expert judgement de werking van de vaste boekenprijs. Alle experts die in het kader van dit onderzoek geïnterviewd zijn en een uitspraak hebben gedaan over de pluriformiteit, hebben stellig aangegeven dat de Wvbp essentieel is voor een pluriform aanbod van boeken. Dit wordt in de hele keten van makers tot boekverkooppunten beaamd.

Het beeld van de experts wordt bevestigd door het derde onderzoeksmiddel, casestudies in het buitenland. Uit de studie van Williams blijkt dat Europese landen met een vast boekenprijnsbeleid hogere boekverkopten kennen in vergelijking met landen die geen vast boekenprijnsbeleid hebben, zonder dat dit een merkbaar effect heeft op de gemiddelde boekenprijs.¹⁸ Het onderzoek toont verder aan de Wvbp een divers netwerk van boekverkopers ondersteunt.

De laatste bevestiging komt van een tijdsreeksanalyse. Voorliggende evaluatie is de vierde evaluatie van de wet. In alle evaluaties is de conclusie getrokken dat de wet (in meer of mindere mate over de hele onderzoeksperiode) waarschijnlijk bijdraagt aan een pluriform aanbod. In de hele looptijd van de wet zijn geen indicaties aangetroffen dat dit niet het geval is en blijkt de Wvbp van evident maatschappelijk belang. De reikwijdte van de wet is ondanks de voortschrijdende digitalisering nog steeds groot.

¹⁸ [Williams \(2024\)](#): Empirical effects of resale price maintenance: evidence from fixed book price policies in Europe

4 Fijnmazig netwerk van boekhandels

In dit hoofdstuk beantwoorden we de onderzoeksvraag:

- 3c Welke betekenis heeft de Wvbp voor boekhandels in de regio?

In de periode 2019-2023 is de conclusie te trekken dat het aantal CB-afleverpunten stabiel is gebleven, met een kleine stijging van 2%. De groei is hoofdzakelijk afkomstig van een stijging van het aantal ketens en overige boekverkooppunten. Het aantal boekhandels is namelijk afgenomen.

Dit is mogelijk een teken van concentratie van boekhandels. Het is mogelijk dat vanuit één centraal afleverpunt meerdere boekhandels zijn gaan samenwerken in plaats van elk een individueel afleverpunt te behouden. Een andere mogelijke verklaring is dat de boekhandels gesloten zijn.

Ondanks de daling van boekhandels, is er nog steeds een uitgebreid netwerk van boekverkooppunten in Nederland. Hierbij is een groot verschil te ontwaren tussen stedelijke gebieden met veel verkooppunten en niet-stedelijke gebieden met weinig boekhandels.

Voor boekhandels in niet-stedelijke gebieden ('de regio'), draagt de Wvbp op drie manieren bij. Ten eerste beschermt het de winkel tegen concurrentie van grote ketens en webshops. Ten tweede zijn (alle soorten) fysieke boekhandels gebaat bij een pluriform aanbod van boeken dat gestimuleerd wordt door de wet. Ten derde dient de vaste boekenprijs als een financiële dekking voor titels met een verwachte beperkte afzet.

Wat verstaan we onder een boekhandel?

De ontwikkeling in de fijnmazigheid van het netwerk van boekhandels is gebaseerd op CB-afleverpunten. CB distribueert de boeken aan de meeste boekverkooppunten in Nederland. Daarmee zijn de afleverpunten van CB een goede indicator voor de spreiding van boekhandels.¹⁹ Onder een boekhandel verstaan we detailhandels die een assortiment boeken inkopen.

Wat verstaan we onder de regio?

Voor de verdeling van boekverkooppunten over Nederland maken we gebruik van COROP-regio's. Het CBS heeft Nederland in 40 gebieden ingedeeld voor analyse doeleinden. Elk gebied heeft een kern met een omliggend verzorgingsgebied. Hiermee sluiten we aan bij de indeling van vorige evaluatie.

¹⁹ De resultaten zijn niet één-op-één te vergelijken met spreiding van boekhandels in de voorgaande evaluatie. In 2020 zijn verschillende methodologische aanpassingen doorgevoerd in de dataset van CB. Zie de boxtekst in paragraaf 1.3.

4.1 Ontwikkeling van fijnmazig netwerk van boekhandels 2013-2018

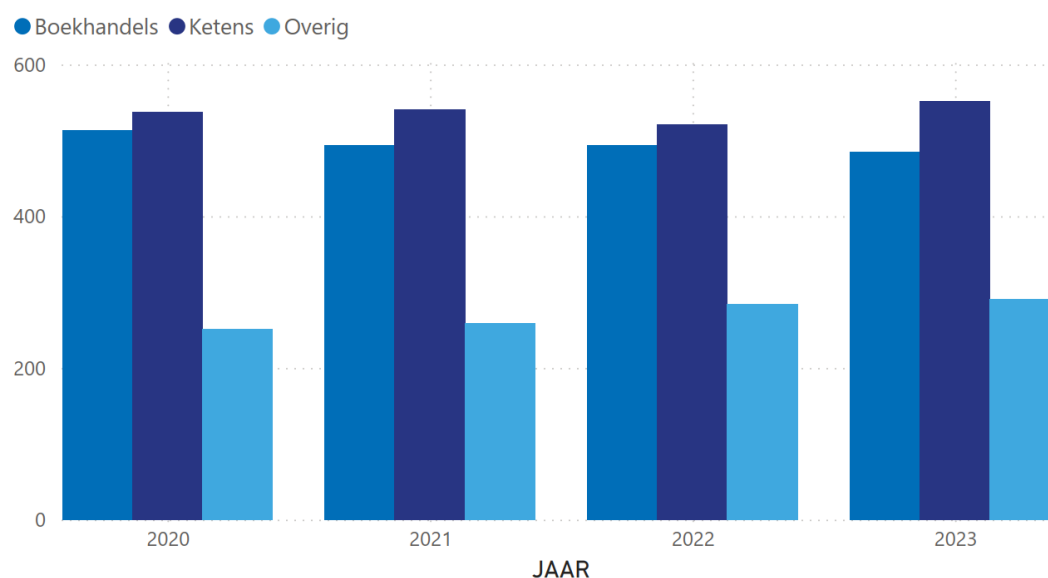
In de voorgaande onderzoeksperiode is naar voren gekomen dat het aantal fysieke boekhandels licht is afgenomen. In de vorige evaluatie is door experts in het veld de verwachting uitgesproken dat de daling zal doorzetten na 2018. Hoewel de dekking licht is afgenomen, is er nog steeds sprake van een fijnmazig en dekkend netwerk van boekhandels in Nederland.

4.2 Ontwikkeling van fijnmazig netwerk van boekhandels 2019-2023

4.2.1 Ontwikkeling in Nederland

Figuur 4.1 toont de ontwikkeling in het aantal afleverpunten van CB. Het totale aantal afleverpunten is in de periode 2020-2023 licht toegenomen. Het aantal boekhandels is van 513 in 2020 afgenomen tot 484 in 2023, een afname van 6%. Het aantal ketens is in dezelfde periode van 537 toegenomen tot 551, een toename van 3%. Het aantal overige afleverpunten is gestegen met 16%, van 251 tot 290. In totaal is het aantal afleverpunten gestegen van 1.301 in 2020 tot 1.325 in 2023.

Figuur 4.1 Ontwikkeling in het aantal boekhandels, ketens en overige verkooppunten

Bron: CB, bewerking Ecorys

Dit beeld wordt bevestigd in de interviews. Verschillende geïnterviewden geven aan dat de boekhandels onder druk staan en in aantal afnemen. Als redenen worden Corona (een afname van fysiek winkelend publiek), een gebrek aan opvolgers en een lastige financiële positie met hoge kosten voor de bedrijfsvoering genoemd. In 2023 is een klein herstel waarneembaar in het aantal verkooppunten. Het is niet bekend in welke mate de gevolgen van COVID-19 hier al volledig inzitten. Het is mogelijk dat in de nabije toekomst boekverkooppunten moeten sluiten als gevolg van het moeten terugbetalen van de Coronasteun.

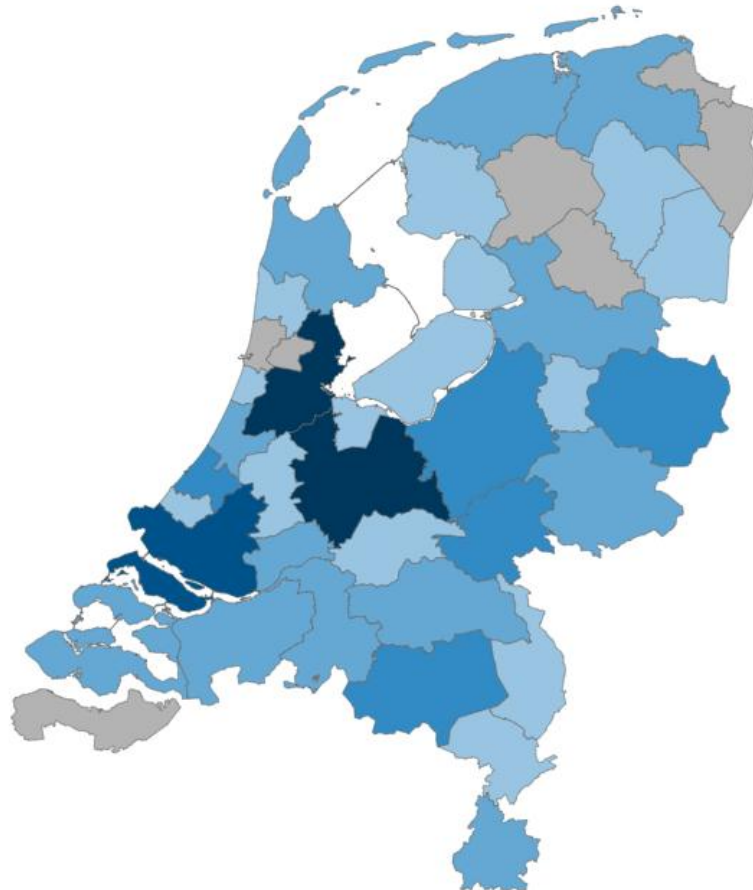
Spreiding van afleverpunten over het land

Om de spreiding van deze afleverpunten over het land inzichtelijk te maken, zijn in Figuur 4.2 het gemiddeld aantal afleverpunten in de periode 2020-2023 uiteengezet per COROP-regio.

Figuur 4.2 Spreiding van gemiddeld aantal CB-afleverpunten per COROP-regio

Aantal CB aansluitingen

- 0-10
- 11-25
- 26-50
- 50-75
- 76-100
- 100-150

Bron: CB, bewerking Ecorys

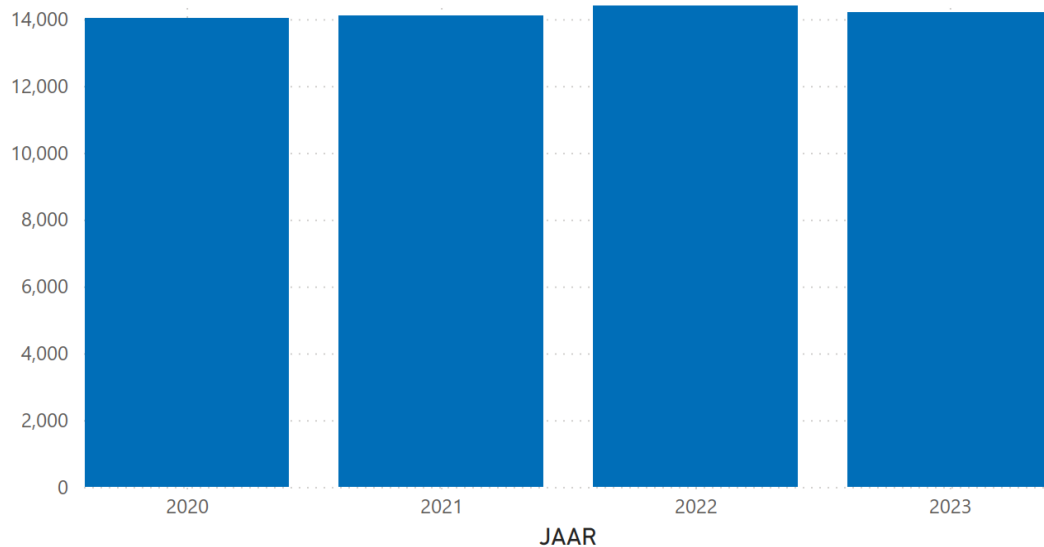
Hierin zien we, in lijn met voorgaande evaluaties, dat concentraties van afleverpunten in de grote stedelijke regio's zijn. De regio Amsterdam heeft er met 134 het meeste, gevolgd door Utrecht met 122 en Rotterdam met 91. In contrast met de grote stedelijke regio's heeft de regio Delfzijl en omgeving er 5. Er is een volledige dekking van afleverpunten over het hele land. In de interviews geven verschillende partijen aan dat buiten de grote steden, het aantal verkooppunten kritisch begint te worden. Er wordt gesteld dat in veel gemeenten er hooguit één verkooppunt is en dat dit vaak landelijke ketens zijn met een kleiner boekenassortiment.

4.2.2 Ontwikkeling per inwoner

Om de toegankelijkheid van de afleverpunten in te schatten, zetten we het aantal afleverpunten af tegen het aantal inwoners. Dit doen we per CB-afleverpunt en per COROP-regio.

Voor heel Nederland zien we in Figuur 4.3 dat het gemiddeld aantal inwoners per CB-afleverpunt stabiel is gebleven in de periode 2020-2023.

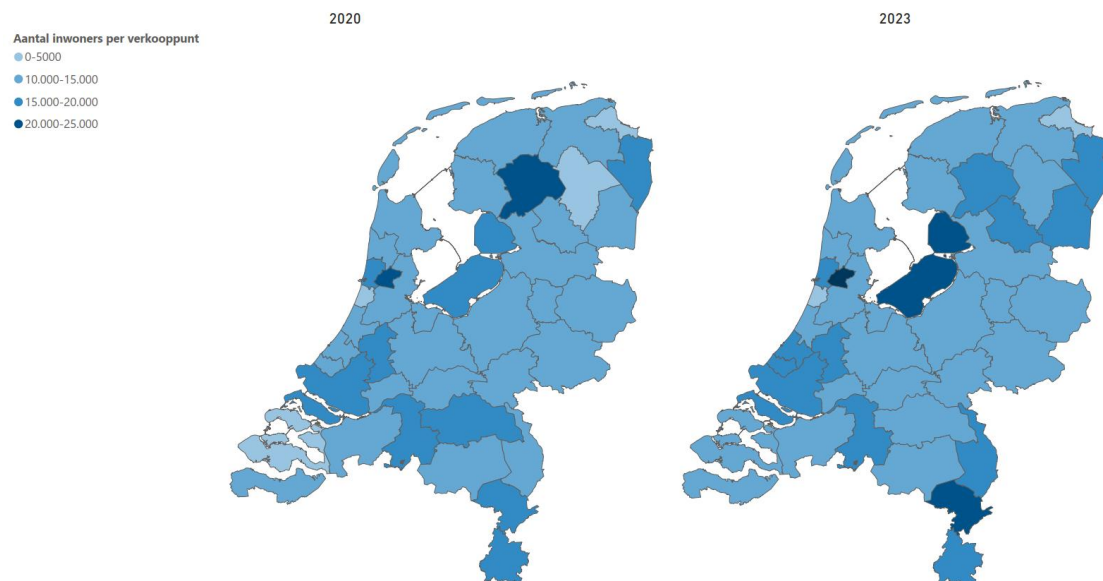
Figuur 4.3 Aantal inwoners per CB-afleverpunt

Bron: CB, bewerking Ecorys

Uitgezet naar de COROP-regio's (Figuur 4.4), zien we een gevarieerd beeld. In 2020 had de regio Delfzijl met 7.643 het minst aantal inwoners per afleverpunt. De regio Zaanstreek had met 24.723 het meeste aantal inwoners per afleverpunt in 2020. In 2023 hadden wederom de regio Delfzijl het minste en Zaanstreek de meeste inwoners per afleverpunt, met respectievelijk 8.380 en 25.176 inwoners. Ook hierin zien we dat het aantal afleverpunten per inwoner is afgenomen.

Figuur 4.4 Gemiddeld aantal inwoners per CB-afleverpunt in 2020 (links) en 2023 (rechts)

Bron: CB, bewerking Ecorys

4.3 Betekenis van Wvbp voor boekhandels in de regio

Onder de gesproken experts is de consensus dat de vaste boekenprijs essentieel is voor het overleven van boekhandels in de regio breed gedragen. Er worden hiervoor drie redenen aangedragen, die in lijn liggen met de beleidstheorie.

Ten eerste beschermt de vaste boekenprijs de boekhandels (in de regio) tegen concurrentie. De Wvbp garandeert een vast marge voor de boekhandel in de periode dat de meeste omzet gehaald wordt met een boek. De meeste omzet wordt tegenwoordig in het eerste jaar na publicatie gehaald. In ten minste deze periode is de prijs vastgezet. Dit zorgt ervoor dat de boekhandel niet op prijs hoeft te concurreren met grotere fysieke of digitale winkels. Deze grotere winkels hebben vaak grotere marges en zijn in staat om kleinere winkels weg te concurreren. Dat wordt voorkomen met de vaste boekenprijs.

De tweede wijze waarop de vaste boekenprijs boekhandels in de regio ondersteunt, is indirect via de pluriformiteit. De vaste boekenprijs leidt tot een pluriform aanbod van boeken. Boekhandels hebben baat bij een breed assortiment, zo kunnen ze voor een breder publiek interessante boeken aanbieden. Als een consument vervolgens in een boekhandel met een breed assortiment komt, is de kans groter dat deze per toeval een ander boek tegenkomt en deze (ook) meeneemt. Zo wordt de omzet voor de boekhandel vergroot. Een grote pluriformiteit is overigens ook voordelig voor grote boekhandels, boekhandels in stedelijke gebieden en webshops.

Ten derde werkt de boekenprijs als een soort risicoafdekking. Doordat de prijs gegarandeerd is voor een periode, is het aantrekkelijker en eenvoudiger voor een boekhandel om een boek met een verwachte beperkte afzet in het assortiment op te nemen. Dit principe is vergelijkbaar met de kruissubsidiëring bij uitgevers. Een gesproken boekhandel geeft aan dat zonder de vaste boekenprijs minder breed zouden inkopen. Dit geldt vooral voor kleinere boekhandels zonder grote financiële reserves. De boekhandel zou zich voor de zekerheid meer richten op minder risicovolle boeken, wat leidt tot een verschraving van het aanbod.

5 Grondslag van de Wvbp

In dit hoofdstuk worden de volgende onderzoeksvragen beantwoord:

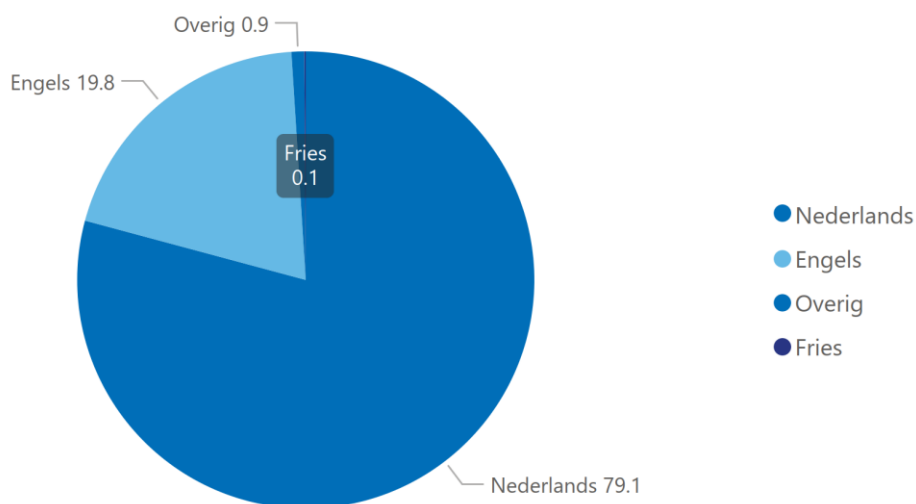
- 3b Welke gevolgen heeft digitalisering voor de Wvbp?
- 3d Welke gevolgen heeft de groei in het Engelstalig aanbod op de pluriformiteit van het Nederlandstalige aanbod en een fijnmazig netwerk van boekhandels?

In dit hoofdstuk bespreken we de belangrijkste trends, ontwikkelingen en gebeurtenissen binnen de Nederlandse boekenmarkt en hun invloed op de Wvbp. Tijdens de evaluatieperiode hebben verschillende factoren een aanzienlijke impact gehad op de boekenmarkt. Allereerst behandelen we de coronaperiode. COVID-19 en de bijbehorende beheersmaatregelen hebben de maatschappij en specifiek de detailhandel sterk beïnvloed. Daarnaast gaan we in op de digitalisering en de opkomst van e-books. Als laatste behandelen we de verengelsing van het titelaanbod.

Deze ontwikkelingen, in het bijzonder de groei van digitalisering en verengelsing, kan mogelijk leiden tot grondslagerosie van de Wvbp.²⁰ Dit kan de doeltreffendheid en het bereik van de wet verminderen.

Figuur 5.1 toont het principe van de grondslag van de Wvbp ter illustratie. Wanneer het aandeel Nederlandstalige titels afneemt ten koste van anderstalige titels en e-books, neemt het aantal titels dat onder de wet valt af. De grondslag van de wet wordt daarmee kleiner. De Wvbp kan dan nog steeds doeltreffend zijn, maar het effect van de wet op het totale Nederlandse boekenveld neemt dan af.

Figuur 5.1 Grondslag van de Wvbp (Nederlands en Fries) ten opzichte van alle gepubliceerde boeken in Nederland ²¹

Bron: KVB//GfK, bewerking Ecorys

²⁰ Grondslagerosie verwijst naar het proces waarbij de oorspronkelijke juridische basis van een wet verzwakt of niet meer toereikend is door veranderingen in de markt, technologie, of maatschappelijke trends. Dit kan leiden tot een situatie waarin de wet niet langer effectief is in het bereiken van zijn doelstellingen.

²¹ Op basis van gemiddelde omzet in de periode 2019-2023.

5.1 COVID-19: Lockdowns en hun invloed op de Nederlandse boekenmarkt

Tijdens de coronaperiode van 2020 tot 2022 werden boekhandels gedwongen fysiek te sluiten. De focus van de consument en de boekhandel verschoof van fysiek naar online verkoop (e-commerce) en het organiseren van bezorgen van bestellingen aan huis. Dit resulteerde in een aanzienlijke toename van het aandeel online verkopen van alle boekverkoppen: in 2020 en 2021 had online meer dan de helft van het aandeel in de totale omzet.²²

In 2021 kwam er speciale steun voor boekhandels vanuit de Rijksoverheid, bekend als garantiefonds fysieke boekhandel. Het Nederlands Letterenfonds kreeg de opdracht het budget te verdelen.²³ De steun bestond uit een vergoeding van distributiekosten en een garantiefonds zodat de boekhandels hun voorraden konden vernieuwen.²⁴

Uit onderzoek van KVB Boekwerk blijkt dat er tijdens én na de coronaperiode meer werd gelezen dan daarvoor.²⁵ Tijdens de coronacrisis steeg het aantal actieve lezers in Nederland, naar driekwart van de Nederlanders van 15 jaar en ouder die in 2021 aangaven weleens boeken te lezen, vergeleken met 65% in 2019. Vooral jongeren en mensen met een niet-westerse migratieachtergrond gingen vaker lezen. De leesfrequentie nam toe met meer mensen die dagelijks of wekelijks boeken lazen. Ook na de coronacrisis bleven Nederlanders meer lezen dan voor de coronaperiode. Voor alle sociodemografische groepen werd er na de coronaperiode meer gelezen dan daarvoor. Uit een aanvullende analyse bleek dat het aandeel Nederlanders dat aangaf minstens één boek uit te hebben gelezen in 30 dagen, steeg van 45% voor de coronaperiode naar 55% daarna. Het effect na de coronaperiode is nog niet duidelijk.

Verder bleef het scenario van grootschalige faillissementen van boekhandels uit. Een relatief beperkt aantal boekenwinkels ging failliet. Na een daling in 2021 (-8,1%), herstelde het aantal fysieke boekhandels in het jaar 2023 het meest van alle detailhandel (12,9%).²⁶ Diverse boekhandelaren gaven in de interviews aan de coronaperiode redelijk te zijn doorgekomen om drie redenen. Ten eerste dankzij de loyaliteit van vaste klanten, ten tweede de doorontwikkeling van hun websites die het verlies van fysieke verkopen in de winkel dempte en ten derde door het introduceren van bezorgingen aan huis.

Aanvankelijk was er volgens de geïnterviewde boekwinkelleigenaren door de coronaperiode een kleine dip merkbaar in de omzet. Rekening houdend met stijgende kosten is de omzet nu weer relatief gelijk met de tijd voor de coronaperiode. Na de coronaperiode namen de bezoekersaantallen en verkopen in de winkel toe volgens de geïnterviewden. Na een korte opleving stabiliseerden de bezoekersaantallen weer naar het niveau van voor de coronaperiode.

²² [Stichting Lezen \(2024\)](#)

²³ [Letterenfonds \(2021\)](#)

²⁴ KVB Boekwerk Marktmonitor (2024)

²⁵ [KVB Boekwerk \(2023\)](#)

²⁶ [Centraal Bureau voor de Statistiek \(2024\)](#)

5.2 Digitalisering

Digitalisering in het boekenvak kan op twee trends duiden. De eerste trend is populariteit van digitale varianten van boeken, zoals e-books, luisterboeken en abonnementsdiensten. De tweede gaat over de digitale verkoop van fysieke boeken. Beide trends worden in deze paragraaf behandeld.

5.2.1 E-books, luisterboeken en abonnement(streaming)diensten

Al geruime tijd nemen e-books een positie in het Nederlandse boekenlandschap. In de gesprekken met spelers in het Nederlandse boekenveld kwam naar voren dat aanvankelijk de angst heerste in de sector dat e-books het papierenboek volledig zouden vervangen. In de praktijk blijken de marktaandelen, ondanks een piek na corona, te stabiliseren waarbij het papieren boek dominant blijft.

Papieren boeken zijn volgens het *Trends in Digitale Media* onderzoek van GfK nog steeds de meest populaire leesvorm.^{27 28} 74% van de respondenten geeft aan wel eens een papieren boek te lezen. Iets minder dan de helft (43%) van de respondenten geeft aan wel eens een e-book te lezen en ongeveer een op de vijf (19%) luistert wel eens naar een audioboek. Relatief meer jongeren (onder de 35 jaar) maken gebruik van luisterboeken, terwijl ouderen meer papieren boeken lezen. E-books worden met name gelezen via een e-reader en luisterboeken vooral beluisterd via de smartphone.

Naast stabilisatie in digitaal leesgedrag, blijkt uit de gesprekken en uit de cijfers een stabilisatie van het marktaandeel van het digitale boek binnen de boekenmarkt.²⁹ Tijdens de evaluatieperiode (2019-2023) groeide weliswaar de afzet en omzet van Nederlandstalige e-books met respectievelijk 11% en 24%, maar bleef het marktaandeel van Nederlandstalige e-books binnen de totale Nederlandse boekenmarkt stabiel en beperkt (minder dan 10% van het totaal). Hier moet de kanttekening bij geplaatst worden dat deze cijfers enkel gaan over losse e-book verkopen en exclusief abonnementsdiensten zijn.

De invloed van abonnementsdiensten voor e-books en luisterboeken is groeiende binnen de boekenmarkt. In een recent onderzoek van GfK over het leesgedrag van digitale lezers in Nederland kwam naar voren dat 43% van de respondenten via een abonnementsdienst e-books leest, 34% e-books leent van de online bibliotheek, maar dat het merendeel van de respondenten nog steeds losse e-books koopt (53%).³⁰ Voor luisterboeken zijn abonnementsdiensten (42%)³¹ en de online bibliotheek (27%) de meest gebruikte vormen.

Verschillende geïnterviewde uitgeverijen en commerciële partijen verwachten dat de losse e-book verkoop op termijn ('binnen een paar jaar') zal worden vervangen door abonnementsdiensten. Abonnementsdiensten voor digitale boeken (e-books en luisterboeken) zijn volgens de geïnterviewden spelers nog in ontwikkeling. Zo is bijvoorbeeld naast Storytel ook Spotify recentelijk luisterboeken gaan aanbieden. Uit verschillende interviews kwam naar voren dat

²⁷ [Kvb Boekwerk \(2024\)](#)

²⁸ Op basis van een panel van marktonderzoeksbureau GfK, bestaande uit een representatieve groep voor heel Nederland

²⁹ [Kvb Boekwerk \(2024\)](#)

³⁰ [Kvb Boekwerk \(2024\)](#)

³¹ De CPNB heeft in samenwerking met CB in 2022 een raming gemaakt van het aandeel van digitale boeken via abonnementen van de totale verkoop van digitale boeken. In 2022 bedroeg het omzetaandeel 48%.

het huidige verdienmodel van abonnementsdiensten, met bijvoorbeeld betalingen per luister- en leesminuten, als complex en intransparant worden ervaren en dat de gevolgen voor de toekomst onzeker zijn.

5.2.2 E-commerce

De toename van e-commerce was in de vorige evaluatie van de Wvbp al zichtbaar en heeft zich in de afgelopen jaren verder ontwikkeld. Consumenten wenden zich steeds vaker tot online winkels voor hun aankopen. Deze trend tekent zich in de hele retailsector af.³²

In de evaluatieperiode 2019-2023 is de verhouding tussen e-commerce en fysieke boekwinkel verkopen op het gebied van afzet en omzet verder naar elkaar toegroeid.³³ Waar in 2019 nog 63% van de totale afzet van boekverkoppen werd gegenereerd door fysieke winkels, was in 2023 de verhouding tussen e-commerce en fysieke boekenwinkels meer gelijkwaardig. Tijdens de coronaperiode met lockdowns had e-commerce zelfs een groter aandeel in de totale afzet (51%) en omzet (58%) dan fysieke boekenwinkels. In 2022 en 2023 volgde een periode van stabilisatie waar beide verkoopkanalen gelijkwaardig bleken op het gebied van omzet, maar fysieke boekenwinkels een groter aandeel hebben in de totale afzet (56%).

Vele geïnterviewde partijen in het boekenveld bevestigen dat tijdens de coronaperiode een aandeel van de fysieke boekverkoppen verschoof naar e-commerce bedrijven zoals Bol.com en Amazon. De partijen in het boekenveld zijn wisselend positief over deze e-commerce bedrijven. Zo zien bepaalde partijen in het boekenveld hen als belangrijke partner om aanvullende omzet te genereren, waarbij de 'online wereld' naast de 'fysieke wereld' kan bestaan. De voorstanders geven aan dat e-commerce bedrijven een andere doelgroep bedienen, waarbij de fysieke boekwinkel een publiek bedient dat graag meerdere verschillende boeken wil ontdekken en de online winkel meer gericht is op klanten die specifiek één boek willen kopen.

Tegenstanders wijzen op het risico dat als de Wvbp niet zou bestaan, dit soort grote e-commerce bedrijven zouden inzetten op lage verkoopprijzen.

5.3 Groei anderstalig aanbod

Het groeiend aandeel van anderstalige, in het bijzonder Engelstalige, titels binnen de Nederlandse boekenmarkt is al jaren een trend. Uit de interviews en GfK-onderzoek onder jongeren blijkt dat Engelstalige boeken vooral populair zijn onder jongeren.³⁴ In het bijzonder Engelstalige boeken in de genres young adult en fantasy zijn populair. Ongeveer een derde van de 16- tot 25-jarigen uit het GfK onderzoek geeft aan het liefst te lezen in het Engels, voornamelijk om boeken in de oorspronkelijke taal te lezen (39%) en hun taalvaardigheid te oefenen (32%). Verder zijn veel respondenten uit het onderzoek geïnspireerd voor boeken door social media, waarbij TikTok en Instagram favoriet zijn. Binnen TikTok is er zelfs een bekende community genaamd #BookTok, waarbij gebruikers elkaar boeken kunnen adviseren.

³² [Baker Tilly \(2024\)](#)

³³ [KVB Boekwerk \(2024\)](#)

³⁴ [KVB Boekwerk In de Leeswereld van jongeren \(2023\)](#)

Het marktaandeel van anderstalige titels binnen de totale Nederlandse boekenmarkt groeit: van 14% in 2019 naar 20% van de totale afzet in 2023.³⁵ Dit zijn vooral Engelstalige boeken. De ontwikkeling verschilt per genre. Vooral de verkoop van fictie en young adult boeken heeft zich het hardst ontwikkeld. De geïnterviewden partijen bevestigen het beeld uit de onderzoeken dat met name fictie (young adult en fantasy) populair is onder anderstalige boeken.³⁶ Informatieve boeken zoals kookboeken of kinderboeken voor kleine kinderen (jonger dan 10 jaar) zijn volgens de geïnterviewden minder geschikt voor een anderstalige uitvoering.

Mogelijke kansen en risico's van toename Engelstalige titels

Volgens de geïnterviewden zijn er verschillende risico's verbonden aan de groei van Engelstalige titels in Nederland.

Ten eerste is een punt van zorg dat Engelstalige boeken niet onder de Wet op de vaste boekenprijs (Wvbp) vallen, waardoor de Engelse uitgave van een titel vaak goedkoper wordt aangeboden dan de Nederlandse vertaling. Dit kan leiden tot concurrentie en druk op de prijzen van Nederlandstalige boeken, in het bijzonder de vertaalde edities. Vertalingen hebben immers al het concurrentienadeel dat deze boeken hogere productiekosten hebben dan uitgave van het boek in de originele taal/Engels. Een verdere verschraving van de financiële marges van uitgeverij kan ervoor zorgen dat er minder Nederlandse vertalingen gepubliceerd zullen worden omdat deze minder rendabel worden. Dit heeft als gevolg dat vertalers hun inkomsten zullen zien afnemen. Voor de lezer die andere talen minder machtig is, kan de afname in Nederlandse vertalingen ervoor zorgen ze beperkter of geen toegang hebben tot deze verhalen.

Daarnaast kan verengelsing voor de Nederlandstalige- en Friese schrijvers mogelijk een negatief effect hebben. De redenering is dat als boekhandels en uitgeverijen zich vooral richten op Engelstalige boeken, de vraag naar Nederlandse verhalen kan afnemen. Dit kan volgens sommige schrijvers ernstige gevolgen hebben voor de inkomenspositie en toekomstperspectieven van Nederlandse schrijvers, en dan in het bijzonder in de genres die nu al kwetsbaar zijn.

Ook wordt in de interviews sector breed aangegeven dat de verengelsing een risico kan vormen voor de Nederlandse taalvaardigheid van jongeren. Volgens de geïnterviewden kunnen taalbeheersing en leesvaardigheid in het Nederlands afnemen als jongeren vooral Engels lezen. Boekhandels merken dat jongeren vaker Engelstalige boeken kopen, wat de verkoop van Nederlandstalige boeken onder druk zet.

Verschillende geïnterviewde boekhandelaren herkennen dit risico. Ze benadrukken echter ook dat de hogere verkoop van Engelstalige boeken niet noodzakelijk ten koste hoeft te gaan van Nederlandstalige boeken en mogelijk een positief versterkend effect heeft. Zo kan de interesse van jongeren in Engelstalige boeken mogelijk leiden tot een grotere belangstelling voor lezen in het algemeen en een grotere belangstelling voor Nederlandstalige boeken.

Ook zien verschillende uitgeverijen in verengelsing een kans. Ze proberen samen te werken met internationale platforms en zelf Engelstalige edities van Nederlandse auteurs uit te geven. De concurrentie met Engelstalige boeken op de Nederlandse markt, vooral via platforms zoals Amazon, dwingt/biedt kansen voor uitgeverijen om alternatieven te zoeken in vertalingen niet uit het Engels. Dit zou bevorderlijk voor de pluriformiteit kunnen zijn.

³⁵ [KVB Boekwerk \(2024\)](#)

³⁶ [KVB Boekwerk Dashboard genres \(2023\)](#)

6 Boekreizen

Te beantwoorden onderzoeksvragen in dit hoofdstuk:

- 3a Wat zijn bijkomende effecten en ontwikkelingen van de Wvbp in de praktijk?

Het Nederlandse boekenveld is een complex systeem waarin een combinatie van culturele en economische activiteiten leidt tot een vorm en formaat waarin verbeelding, informatie en amusement worden samengebracht: het boek. Ieder boek maakt een reis van het hoofd van een auteur of een uitgever tot een fysiek boek in de boekhandel, een luisterboek of een e-book, en in veel gevallen alle drie.

De Wet op de vaste boekenprijs heeft betrekking op het fysieke boek. Waar de wet zich hoofdzakelijk richt op de uitgevers en boekhandels, heeft deze invloed op het brede systeem.

Om deze bredere invloed te illustreren en bijkomende effecten en ontwikkelingen van de Wvbp in de praktijk te duiden, hebben we vijf boekreizen opgesteld. Deze boekreizen illustreren de tocht die een boek maakt langs alle actoren in het ecosysteem.

De boekreizen zijn illustratief en dienen als voorbeeld: [ze zijn fictief](#). Desalniettemin bieden ze een goed inzicht in de overwegingen van- en werking tussen actoren in het Nederlandse boekenveld. De boekreizen zijn gebaseerd op de interviews dit in het kader van deze evaluatie zijn uitgevoerd. De afwegingen die aan bod komen in de boekreizen zijn voorbeelden van situaties die in de interviews aan bod gekomen zijn.

In de boekreizen volgen we:

Een Nederlandstalige [bestseller](#);

1. Een [vertaalde biografie](#);
2. Een [Friese poëziebundel](#);
3. Een [kinderboek](#);
4. Een [bijzondere uitgave](#).

Boekreis 1: De bestseller

De eerste boekreis is de langverwachte afsluiter van een trilogie van een Nederlandse topschrijver. Na het succes van de eerste twee titels brengt de schrijver binnenkort het laatste deel uit. De schrijver heeft voldoende verdiend aan de eerste twee titels om fulltime aan zijn laatste boek te hebben kunnen werken. De vaste boekenprijs zorgt voor een redelijk stabiel en voorspelbaar inkomen. Dit laatste boek is klaar in manuscriptvorm.

Sinds zijn succesvolle debuut heeft de schrijver een agent in de hand genomen. Het initiële succes was overweldigend voor de schrijver en hij zocht naar iemand die zijn zakelijke belangen kon behartigen. De auteur denkt dat er mogelijkheden zijn voor een film, maar de uitgever is niet in staat geweest dit te realiseren. De agent had meer ervaring met filmrechten en kon de belangen van de schrijver hierin beter behartigen dan de schrijver zelf. Bij dit laatste boek onderhoudt de agent het contact met de uitgever, maar ook met de pers en media.

De uitgever kan een nieuwe bestseller goed gebruiken. De omzet van het afgelopen jaar valt tegen, waardoor de uitgever financiële reserves moet aanspreken. De uitgever voorziet dat ze dit jaar ook een boek van een onbekende debutant en een jubileum uitgave van een oud-gediende wil uitgeven. Beide titels zijn een groot financieel risico voor de uitgever. De zekerheid van de inkomsten van de verwachte bestseller zouden veel financiële zorgen wegnemen.

De uitgever steekt veel energie in de promotie van het boek. Ze biedt het boek ter recensie aan alle relevante kranten, tijdschriften en andere media. Ook regelt ze interviews bij twee talkshows, en organiseert ze een korte tour voor lezingen bij zes boekhandels in grote steden. Het animo onder boekhandels voor de schrijver is groot.

De uitgever prijst het boek aan bij alle boekhandels middels hun zogenaamde aanbiedingsfolder waar de titel een prominente plek in heeft. De uitgever durft het aan, onder andere op basis van deze gesprekken en de statuur van de schrijver, om een ongebruikelijk grote eerste druk te bestellen bij de drukker. Meestal is de uitgever voorzichtig met de eerste druk. Maar nu bestelt ze een eerste druk van tienduizenden exemplaren, in plaats van honderden.

Veel boekhandels komen op basis van hun verkoopcijfers van de voorlopers van het boek tot de conclusie dat deze titel waarschijnlijk ook goed gaat verkopen. Ze kopen daarom, voor hun doen, groot in. Verschillende boekhandels maken ruimte voor het nieuwe boek op een prominente plek. Sommige boekwinkels nemen het boek op in hun '#BookTok' sectie, nadat het boek daar goede reviews gekregen heeft.

De uitgever houdt de initiële verkoopcijfers goed in de gaten. Wekelijks bepaalt ze of ze nog meer investeert in het onder de aandacht brengen van het boek. Na een paar weken stopt de uitgever met het inkopen van advertenties, doordat de kosten niet meer lijken op te wegen tegen de baten.

Boekreis 2: De biografie

Een wereldberoemde popster brengt een biografie uit. Deze biografie is origineel in het Engels en zal in die vorm ook in de Nederlandse boekhandels aangeboden worden. Tijdens het voortraject koopt een Nederlandse uitgever de rechten om de biografie in het Nederlands te mogen uitgeven. De uitgever ziet een kans om het culturele portfolio van titels uit te bereiden.

De uitgever zoekt een vertaler om de biografie te vertalen. De vertaler pakt de vertaling graag op, maar is teleurgesteld in de vergoeding die de uitgever biedt. Uiteindelijk gaat de vertaler akkoord met de vergoeding. Dit doet hij omdat hij druk ervaart als gevolg van ontwikkelingen in AI. Hij hoort steeds meer geluiden om zich heen dat boeken met AI vertaald worden, zonder een vertaler in te schakelen. De uitgever loopt tegelijkertijd aan tegen de grenzen van de financiële marge. Vertaalde titels zijn namelijk vaak duurder dan titels die origineel in het Nederlands geschreven zijn. Dit komt door dat uitgever extra kosten heeft aan de vertaler die hij terug moet verdienen.

Om het boek via zo veel mogelijk kanalen aan te bieden, besluit de uitgever om de biografie ook als e-book te publiceren. Dit kan de uitgever doen zonder grote meerkosten. Het e-book wordt aangeboden via diverse abonnementendiensten, waar de lezer voor een maandelijks vergoeding onbeperkt boeken kan lezen. De uitgever maakt afspraken met de biograaf over

de vergoeding per e-book. Hiervoor gebruiken ze een technisch model om de prijs per e-book te bepalen. Voor de biograaf is het niet inzichtelijk hoe de uitgever tot de hoogte van de vergoeding komt.

Voorafgaand aan de boekpresentatie zoekt de uitgever contact met verschillende boekhandels om het boek aan te kondigen en aandacht ervoor te vragen. In tegenstelling tot de bestseller, besteedt de uitgever beperkt tijd en middelen aan de promotie van het boek. De uitgever verwacht dat het boek al voldoende bekend is bij het publiek doordat het Engelse origineel al op de markt is.

Bij de abonnementsdienst loopt de biografie goed genoeg, maar in de fysieke winkels valt de verkoop tegen. Veel boekhandels hebben een aantal boeken afgenomen en een prominente plek naast het Engelse origineel gegeven. Door de tegenvallende verkoopcijfers halen veel winkels de biografie na een paar weken van de prominente plek. Het Engelse origineel verkoopt minstens net zo goed. De boekhandels willen de schapruimte liever gebruiken om een vergelijkbare Engelse titel neer te leggen naast het Engelse origineel van de biografie. Zo hopen ze een nieuw en jonger publiek aan te spreken.

Ook veel gemakswinkels (zoals supermarkten en tabakswinkels) nemen een aantal exemplaren af. In deze winkels verdwijnt het boek snel weer uit het assortiment, ten gunste van een nieuwe bestseller. Na een jaar zijn de verkoopcijfers tot bijna nul gedaald. Na anderhalf jaar besluit de uitgever om de vaste boekenprijs van dit boek op te heffen en hem in de ramsj te doen. De uitgever heeft net winst gemaakt op de titel. Maar het boek langer vasthouden is niet langer rendabel, ondanks de vaste boekenprijs.

Boekreis 3: De Friese poëziebundel

Een belangenorganisatie van de Friese taal ziet een gat in het Friese boekenaanbod. Ze zou graag een artistieke impressie van het verschil tussen het Fries als spreek- en leestaal zien. Hiervoor neemt ze contact op met een Friese uitgever, of deze kan helpen met het publiceren van een dergelijk boek.

De uitgever heeft contact met een Friese dichter en vraagt haar of ze een manuscript voor een poëziebundel wil schrijven. De dichter vindt het een interessant project en gaat akkoord. De dichter en de uitgever maken afspraken volgens het Modelcontract en de uitgever geeft de dichter een voorschot. Met de verwachte oplage verdient de dichter er weinig aan. Ze heeft een vaste baan naast haar dichtwerk. De vaste boekenprijs zorgt ervoor dat ze nog iets verdient aan haar poëziebundels. Haar lezers zijn vaak bereid een hogere prijs voor haar bundels te betalen. Zonder de vaste boekenprijs zou geen uitgever de bundel willen publiceren en geen boekwinkel het in de schappen opnemen.

De uitgever zit in Friesland en heeft zich gespecialiseerd in het publiceren van Friese titels. Het Friese taalgebied is zeer klein. Zonder een vaste boekenprijs is het voor de Friese uitgever financieel niet interessant om Friese boeken uit te geven, daar zou hij te weinig voor verdienen. Grotere uitgevers hebben sowieso geen interesse. Gelukkig verschaft de provincie Friesland subsidies voor projecten die de Friese taal ondersteunen, dat geeft de uitgever enige financiële ruimte. Economisch gezien verwacht de uitgever niet te verdienen aan de dichtbundel. Hij wil het toch graag publiceren, omdat het een mooie toevoeging aan het Friese repertoire zou zijn.

De uitgever heeft een sterk ontwikkeld netwerk onder Friese boekhandels, websites en tijdschriften. Hierin promoot hij het boek, waardoor de bundel relatief veel aandacht ontvangt bij de boekpresentatie.

De uitgever levert de bundels zelf aan enkele kleinere Friese boekhandels in de provincie. Daarbuiten voorziet CB in de distributie. Bij de Friese boekhandels verkoopt de bundel aardig genoeg gedurende een aantal maanden. Maar boekhandels buiten de provincie verkopen niet zo veel bundels. De uitgever past, om de verkopen te stimuleren, de boekenprijs na een half jaar iets aan.

Boekreis 4: Het kinderboek

Een kinderboekenschrijver heeft een ingeving voor een nieuw boek. Hij schrijft op eigen initiatief een manuscript. Via-via biedt hij zijn manuscript aan bij een algemene uitgever. Zijn verbintenis met zijn vorige uitgever is namelijk verbroken. De schrijver wordt bij de nieuwe uitgever afgewezen. De uitgever vindt het manuscript goed, maar het past niet in het portfolio van de uitgever.

Na de afwijzing overweegt de schrijver om het boek zelf te gaan publiceren. Hier ziet hij uiteindelijk toch van af. Het vergt een grote eigen investering en hij zou te druk zijn met het organiseren van de publicatie om nog aan zijn schrijfwerk toe te komen. Bovendien, hij weet niet eens hoe de distributie van zijn boeken zou werken of waar hij de boeken moet opslaan.

De schrijver biedt het manuscript daarna aan bij een kleinere uitgever. Deze uitgever vindt diversiteit in hun portfolio van schrijvers en titels erg belangrijk. De uitgever vindt dat de schrijver met zijn achtergrond een unieke en frisse invalshoek heeft die een waardevolle toevoeging aan het Nederlandse kinderboekenveld zou zijn. De uitgever wil het boek publiceren.

De uitgever ziet wel een financieel risico. Volgens het Modelcontract voor kinderboeken hebben namelijk zowel de auteur als de illustrator recht op een vergoeding en royalties. Na onderhandeling contracteert de uitgever een illustrator. De uitgever en illustrator komen een tarief overeen. Beide partijen vinden het tarief eigenlijk te laag, maar meer financiële ruimte is er niet. Zonder de financiële zekerheid van de vaste boekenprijs, had de uitgever nog meer moeten afdingen op het tarief van de illustrator.

Tien jaar na het publiceren van het boek, houdt de uitgever de vaste prijs nog steeds in stand. Na een lastig eerste jaar heeft het boek een prijs ontvangen. Met die erkenning en de media-aandacht die ermee gepaard ging, is de verkoop van het boek gestegen. Het boek verkoopt al jarenlang stabiel goed.

Eén kinderboekhandel heeft themahoekje ingericht rondom dit boek. Ze merkten dat kinderen die in de winkel kwamen enthousiast werden van de afbeeldingen in het boek en boeken met vergelijkbare illustraties ook graag wilden hebben.

Boekreis 5: De bijzondere uitgave

Een schrijfster die al lang in het vak zit, heeft de afgelopen jaren veel tijd besteed aan het kroonstuk van haar carrière. De schrijfster is uitermate gepassioneerd over het onderwerp en wil het boek graag uitgeven, ondanks dat ze weet dat het waarschijnlijk niet zal aanslaan bij consumenten.

De uitgever, waar de schrijfster al 20 jaar mee samenwerkt, deelt de overtuiging dat het boek niet populair zou worden. Toch de uitgever direct om het boek te publiceren. 20 jaar geleden, toen de schrijver debutant was, kon de uitgever een risico met haar nemen. De vaste boekenprijs zorgde ervoor dat de uitgever een klein financieel risico kon lopen door een onbekende schrijfster te publiceren. In de tussenliggende jaren hebben de schrijfster en de investering zich dubbel en dwars terugverdiend. De uitgever doet de schrijfster graag een gunst. Bovendien, wie weet of het boek toch aanslaat?

De uitgever neemt wel contact op met een cultureel fonds, of het zou willen bijdragen aan dit project. Het fonds is wel geïnteresseerd op één voorwaarde. De schrijfster zou graag een extra luxe uitgave zien met een verstevigde kaft en dikker papier. Het fonds wil de publicatie wel ondersteunen, maar kan niet bijdragen aan een extra luxe variant. Alle extra middelen die nodig zijn voor een luxere versie, gaan namelijk af van de mogelijkheid om een ander boek te ondersteunen. Daarop besluit de schrijfster om zelf geld in te leggen, om haar passieproject te laten publiceren, in de vorm die het volgens haar verdient.

Een aantal gespecialiseerde boekhandels neemt een aantal exemplaren af. Ook zij zien dat het boek het grote publiek waarschijnlijk niet gaat bereiken. Zonder de vaste boekenprijs hadden ze het boek waarschijnlijk links hebben laten liggen. Bepaalde webshops zouden dit boek goedkoper kunnen aanbieden. Met een vrije prijsbepaling zouden de boekhandels het nooit kunnen winnen van de webshops.

7 Conclusies

In dit hoofdstuk beantwoorden we de volgende onderzoeksvraag.

- 1 Wat is de doeltreffendheid van de Wvbp?

De Wvbp heeft twee doelen. De eerste is om ervoor te zorgen dat er in Nederland een breed en divers aanbod van papieren boeken in het Nederlands en Fries beschikbaar is. Ten tweede heeft de wet als doel dat dit pluriforme aanbod van papieren boeken binnen een geografisch verspreid net van fysieke boekhandels breed beschikbaar is.

Op basis van triangulatie is vast te stellen dat de Wvbp doeltreffend is. De Wvbp zorgt voor een pluriform aanbod van titels door het bevorderen van kruissubsidie bij uitgevers. Deze wordt mogelijk doordat prijsconcurrentie op gedrukte boeken wordt uitgesloten en marges worden zeker gesteld. De pluriformiteit van titels is voor het hele boekenveld in de periode 2019-2023 relatief stabiel gebleven. Enkele kleine variaties in pluriformiteit zijn te ontdekken wanneer een onderscheid in verkoopkanalen en (kwetsbare) genres aangebracht wordt. Deze variaties doen niet af aan de overkoepelende conclusie van een stabiele pluriformiteit.

Daarnaast zorgt de wet voor een geografisch verspreid en fijnmazig netwerk van boekhandels. De vaste prijsstelling zorgt ervoor dat fysieke boekhandels niet op prijs hoeven te concurreren met partijen die boeken anders goedkoper zouden kunnen aanbieden. Daarnaast voorziet de Wvbp boekhandels met hogere inkomsten, waarmee boekhandels boeken met een verwachte beperkte afzet kunnen aanbieden en operationele kosten kunnen dragen.

Ondanks dat het aantal boekhandels licht is afgenomen tussen 2019-2023, is het totaal aantal boekverkooppunten iets gestegen. Nederland kent nog steeds een geografisch verspreid en fijnmazig netwerk van boekverkooppunten.

Bijlage A: NUR-codes Literair-cultureel

Tabel A.1 NUR codes kinderboeken

NUR codes	Omschrijving
200	Kinderboeken algemeen
210	Non-fictie kinderboeken (<12 jaar)
211	Computerboeken (<12 jaar)
212	Geschiedenis (<12 jaar)
213	Gezondheid (<12 jaar)
214	Hobbyboeken (<12 jaar)
216	Kookboeken (<12 jaar)
217	Kunst en cultuur (<12 jaar)
218	Mens en maatschappij (<12 jaar)
219	Moppen en raadsels (<12 jaar)
221	Muziek (<12 jaar)
222	Naslagwerken, woordenboek, atlas (<12 jaar)
223	Natuur, plant, dier (<12 jaar)
224	Religie en kinderbijbels (<12 jaar)
225	Ruimte en sterrenkunde (<12 jaar)
226	Seksualiteit/voorlichting (<12 jaar)
227	Sinterklaas- en kerstboeken (<12 jaar)
228	Speel- en leerboeken (<12 jaar)
229	Sport, spel (<12 jaar)
231	Techniek (<12 jaar)
232	Wereldoriëntatie, landen, volkeren (<12 jaar)
240	Non-fictie kinderboeken (> 12 jaar)
241	Computerboeken (>12 jaar)
242	Geschiedenis (>12 jaar)
243	Gezondheid (>12 jaar)
244	Hobbyboeken (>12 jaar)
246	Kookboeken (>12 jaar)
247	Kunst en cultuur (>12 jaar)
248	Mens en maatschappij (>12 jaar)
249	Muziek (>12 jaar)
251	Moppen en raadsels (>12 jaar)
252	Naslagwerken, woordenboeken, atlas (>12 jaar)
253	Natuur, plant, dier (>12 jaar)
254	Ruimte en sterrenkunde (>12 jaar)
255	Seksualiteit/voorlichting (>12 jaar)
256	Sport, spel (>12 jaar)

NUR codes	Omschrijving
257	Techniek (>12 jaar)
258	Wereldoriëntatie, landen, volkeren (>12 jaar)
259	Wetenschap (>12 jaar)
270	Kinderboeken diversen
271	Peuterboeken
272	Kleuterboeken
273	Prentenboeken (<6 jaar)
274	Prentenboeken (>6 jaar)
275	Rijmpjes, versjes, liedjes
276	Uitklapboeken
277	Verhalen en sprookjes
280	Fictie kinder- en jeugdboeken algemeen
281	Fictie 4-6 jaar
282	Fictie 7-9 jaar
283	Fictie 10-12 jaar
284	Fictie 13-15 jaar
285	Fictie 15+
286	Moeilijk lezen
287	Leren lezen

Tabel A.2` NUR codes fictieboeken

NUR code	Omschrijving
300	Literaire fictie algemeen
301	Literaire roman, novelle
302	Vertaalde literaire roman, novelle
303	Verhalenbundels
304	Vertaalde verhalenbundels
305	Literaire thriller
306	Poëzie
307	Toneel, - theater- en filmteksten, ook scenario's
308	Klassieke oudheid (teksten)
309	Bloemlezingen
310	Pockets algemeen
311	Pockets literaire fictie
312	Pockets populaire fictie
313	Pockets spanning
314	Pockets non-fictie
315	Vertaalde pockets
320	Literaire non-fictie algemeen
321	Biografieën literaire auteurs
322	Briefwisselingen literaire auteurs

NUR code	Omschrijving
323	Literaire essays
324	Literaire tijdschriften
325	Gebundelde literaire columns
342	Historische roman (populair)
362	Strips voor kinderen (geen informatieve strips)
364	Geschiedkundige strips
365	Informatieve stripverhalen (<12 jaar)
366	Informatieve stripverhalen (>12 jaar)
373	Gedichten (populair)
713	Religieuze cadeauboekjes

Tabel A.3 NUR codes overig cultureel

NUR code	Omschrijving
491	Sportbiografieën
610	Taal en cultuur algemeen
611	Algemene letteren
612	Cultuurwetenschappen algemeen
613	Medievistiek
614	Archiefwetenschap
615	Boekwetenschappen algemeen
616	Taalkunde
617	Literatuurwetenschap
618	Theoretische literatuurwetenschap
620	Nederlandse taal- en letterkunde algemeen
621	Literatuurgeschiedenis van de lage landen
622	Letterkunde
630	Buitenlandse talen, letterkunde en cultuur algemeen
631	Duitse taal, letterkunde en cultuur
632	Engelse taal, letterkunde en cultuur
633	Franse taal, letterkunde en cultuur
634	Spaanse taal, letterkunde en cultuur
635	Literatuurgeschiedenis buitenland
640	Kunst algemeen
641	Biografieën van kunstenaars
642	Monografieën (kunst)
643	Museumgidsen
644	Tentoonstellingscatalogi
645	Antiek
646	Beeldende kunst
647	Beeldende kunsttechnieken
648	Bouwkunst, architectuur

NUR code	Omschrijving
649	Iconologie
651	Kunsttheorie
654	Kunstgeschiedenis
655	Toegepaste kunst
656	Vormgeving en design
657	Museumstudies
658	Kunstbeleid- en management
661	Biografieën van musici
662	Muziekgeschiedenis
667	Muziekinstrumenten en - techniek
668	Bladmuziek
669	Naslagwerken (muziek)
670	Theater, film- en televisiewetenschap algemeen
671	Biografieën podiumkunsten
672	Biografieën film en theater
675	Toneel en theaterdans
676	Theatergeschiedenis
677	Theatertheorie en -techniek
680	Geschiedenis algemeen
681	Historische biografieën
682	Archeologie
683	Oudheid (tot 500)
684	Middeleeuwen (500-1500)
685	Nieuwe geschiedenis (1500-1870)
686	Moderne geschiedenis (1870-heden)
687	Theoretische geschiedenis
688	Vaderlandse geschiedenis
689	Oorlog en vrede
691	Europese overzeese expansie
692	Niet-westerse geschiedenis
693	Regionale stadsgeschiedenis
694	Cultuur- en mentaliteitsgeschiedenis
695	Maatschappijgeschiedenis
696	Sociaal economische geschiedenis
697	Politieke geschiedenis en geschiedenis van de internationale betrekkingen
700	Theologie algemeen
701	Bijbels
702	Bijbelse handboeken
703	Bijbelwetenschappen
704	Kerk- en dogmengeschiedenis
705	Godsdienstwijsbegeerte en ethiek
706	Godsdienstwetenschappen

NUR code	Omschrijving
707	Geloofsopbouw
708	Godsdienstige mystiek
709	Kerkboeken/gebedenboeken, psalmen en gezangbundels
713	Religieuze cadeauboekjes
715	Humanistiek
716	Jodendom
717	Islam
718	Oosterse religies waaronder boeddhisme en hindoeïsme
719	Overige religies
724	New Age
730	Filosofie algemeen
731	Biografieën over filosofen
732	Geschiedenis van de filosofie
733	Theoretische filosofie
734	Praktische filosofie
735	Sociale filosofie
736	Cultuurfilosofie
737	Sociale kennistheorie & ethiek
738	Wetenschapsfilosofie, logica en kentheorie
739	Oosterse filosofie
740	Mens en maatschappij algemeen
741	Algemene sociale wetenschappen
745	Emancipatie
747	Minderheden, racisme, vluchtelingen
748	Senioren
749	Rouwverwerking
751	Verslavingsvraagstukken
752	Welzijnswerk
754	Politologie
755	Sociaal ruimtelijke wetenschappen
756	Sociologie algemeen
757	Cultuursociologie
758	Stadsociologie
761	Culturele antropologie
764	Sociale en historische antropologie
775	Sociale psychologie
791	Economische biografieën
815	Massacommunicatie

Bijlage B: Geïnterviewden organisaties en personen

Tabel B.1 Geïnterviewde personen en organisaties

Nr.	Organisatie
1	Commissariaat van de Media
2	Boekhandel Donner
3	Kinderboekenwinkel De Boekenberg
4	Kennemer Boekhandel
5	Bol.com
6	VBK Uitgevers
7	Uitgeverij Wijdemeer
8	Uitgeverij Balans
9	Uitgeverij Van Oorschot
10	Gottmer Uitgevers Groep
11	Auteur 1
12	Auteur 2
13	MEVW
14	CPNB
15	Koninklijke Boekverkopersbond
16	Groep Algemene Uitgevers
17	Vereniging van Openbare Bibliotheken
18	Auteursbond
19	Stichting Lezen
20	KVB Boekwerk
21	CB
22	Nederlands Letterenfonds
23	Het Cultuurfonds
24	Literair agent 1
25	Literair agent 2
26	Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

Bijlage C: Aanwezigen duidingssessie

Naast de onderzoekers van Ecorys, waren de volgende personen aanwezig bij de duidingssessie.

Tabel C.1 **Aanwezige personen bij de duidingssessie**

Naam	Organisatie
Sanne Muijser	Koninklijke Boekverkopersbond
Martijn David	Groep Algemene Uitgevers
Jaap Boter	Vrije Universiteit Amsterdam
Esther Scholten	KVB Boekwerk
Jerker Spits	Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
Naomi van Manen	

Bijlage D: Samenstelling begeleidingscommissie

Tabel D.1 Samenstelling begeleidingscommissie

Naam	Organisatie
Sanne Muijser	Koninklijke Boekverkopersbond
Martijn David	Groep Algemene Uitgevers

Bijlage E: Experts

De volgende experts zijn geraadpleegd voor dit onderzoek.

Tabel E.1 Experts

Naam	Organisatie
Lisa Kuitert	Universiteit van Amsterdam
Yordy Spoor	Pumbo

Postbus 4175
3006 AD Rotterdam
Nederland

Watermanweg 44
3067 GG Rotterdam
Nederland

T 010 453 88 00
F 010 453 07 68
E netherlands@ecorys.com

K.v.K. nr. 24316726

W www.ecorys.nl